

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Chronica, Liber VII - Cod. St. Blasien 18

Otto <Frisingensis>

[St. Blasien], [2. Hälfte des 18. Jahrh.]

Traktate

[urn:nbn:de:bsz:31-48816](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-48816)

De corpore Domini sic opportune videtur agendum, ut discatur, quod sit eius institutio et causa institutionis; modus consecrandi: quare ^{usur} ~~typicum~~ pascha hoc Dominus celebraverit: quale corpus suum discipulis dederit: quid sacramentum, quidve res sacramenti in ipso consistat: quare etiam non in propria specie Christus in altari appareat: quare sub utraque specie panis et vini Christus sese, uatur, et utrum sit gemina susceptio: quod sit manducatio sacramentalis, quod specialis, et quorum sit illa: an sit corporalis resectio, vel tantum spiritualis: quibus verbis fiat huius sacramenti consecratio: utrum etiam Christus in altari sensualiter fructetur: si etiam dividatur: si immoletur: si moriatur: quod partes, quod fiunt in altari, significant: modus sumendi: cuius etiam hoc sacramentum quotidie celebratur.

Institutio huius sacramenti quando facta sit, in evangelio cognoscitur, ubi Dominus proxima die ante passionem suam hoc instituisse legitur, quod post confirmationem omnium, quod cepit, in corpore, sicut, restantibus ceteris in finem re-feruavit, sic etiam actus memorie discipulorum venerationem eius in se respicit.

Causa institutionis triplex est, ut scilicet memoriae Domini et passionis habeatur: hoc facite in meam commemorationem, ut spiritus hominis purgetur, et reficiatur, et infirmitas humana contra frequentes lapsus reuertatur et curiatur.

Modus consecrandi ad tria pertinet, gradum sacerdotum, locum veri sacrificii, qui non est extra catholicam ecclesiam; ipsius sermonem Domini.

Competenti autem ordine post celebratum vetus pascha corpus et sanguinem suum, novum scilicet pascha, discipulis tradidit. Si enim prius novum pascha, deinde vetus celebrasset, non videretur novum sacramentum destrucere vetus, nec finem esse veterum, sed videretur immere, quia iterum post nova reditura essent illa vetera. Ut autem ostenderet, omnia vetera in hoc novo sacrificio finem habere, nec illa unquam esse reducenda, congrue vetus pascha ad destructionem dimisit, et novum pascha, quod permixtum erat, suppressit, in quo omnium veterum finis fit. Unde Moyses recepit in lege respectivum sacrificium offerri, et illud acceptabilius aliis sacrificiis dicebatur, representans Christum, qui in meridie crucifixus in vespere exspiravit, et se acceptabile sacrificium Deo

patri exhibuit. Quare unusquisque iustus, et si omni
tempore offerre debeat, maxime in vespera, vel in fine vitæ
sue. Mane surrexit Christus, destructis sicut tenetis mortis
et peccati; in tertiam ascendit, quæ proxima est meridiei, id est
communi omnium resurrectioni, quæ perpetrata est per as-
sumptionem Christi. Gregorius in moralibus. Abraham cum ad
occasum solis sacrificium offerret, insipientes aves perturbavit,
quas studiose, ne oblatum sacrificium raperent, abegit. Sic
nos, cum in ara cordis holocaustum Deo offerimus, custo-
diamus, ne maligni spiritus et perversæ cogitationes manulari
valeant, quod Deo stentiles offerimus, et rapiant, quod
mens nostra offerre se Domino utiliter sperat. Omnis autem,
quod datur Deo, ex sanctis mente pensatur, et iram iudicis
placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis.
Ideo non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera ob-
tata placuerunt. Nil autem simplici corde felicitas. Creator
noster, qui ubique totus, et cernens cuncta non cernitur,
tanto magis metuendus est, quanto invisibilis permanens
de nostris actibus quando et quid discernat, ignoratur.

Cum autem Christus haberet corpus immortale per
adiunctum Divinitatem, corpus vero mortalitate assumptum
per voluntatem, quæritur, quale corpus in cœna dedit
Discipulis suis ad comedendum, utrum mortale vel immor-
tale? Sed debemus scire, quia mortale corpus non suffice-
ret eis ad salutem, ideo dedit eis corpus immortalitate,
quod sufficiebat eis ad salutem, quæ poterat corpus mor-
tale assumere, quando voluit, et deponere, quando voluit.
Corpus autem immortalitate fuit tale, quale Discipulis
in monte Thabor ostendit.

Porro Species elementorum, id est, panis et vini, sacra-
mentum, id est, sacrum rei signum. Unde Augustinus
in libro de civitate Dei: sacramentum invisibilis gratiæ
est visibilis forma. Verum sacrificium visibile invisibilis
sacrificii sacramentum, id est, sacrum signum est.
Idem in libro de doctrina Christiana: signum est propter spe-
ciem quam gerit sensibus, a quo aliud ex se faciens in co-
gnitionem venio. Species vero panis hoc vobis figurat, quod
fideles in hoc sacramento in unam dilectionem convenire debent.
Sicut enim res boves triturales grana a paleis separantur, et
postea motantur, deinde aqua consperguntur, et sic in unam
congregantur, sic nos per predicationem predicatorum de virtute ad
fidem vocati, ab infidelitatis nequa separati, ad motandum
trans ferimus, id est, penitentia ante baptismum indicta
ieiuniis et aliis afflictionibus atterimus, et postmodum

aqua aspersi in baptismo nos multi ac diversi unum quod
 efficiunt, id est, unam voluntatem cum proximis habentes,
 id est, cupientes eis, quod et nobis. In ipsa enim percceptione
 cognoscentes hoc significari per illud, quod debemus esse in
 ipso, et ipse in nobis, ut ipse ait: qui manducat carnem
 meam, et bibit sanguinem p. unde apostolus: unus panis,
 unum corpus sumus. In specie vini hoc signatur,
 quod sicut vinum inebriat, et facit oblivisci terrenam,
 et inardere in amore celestium. His species, predictis
sacramentum est sacramentum esse, non essentia panis et
vini, quod transit in corpus Christi. Unde Ambrosius
 in libro Sacramentorum: usitatus panis est ante verba
 sacramentorum, ubi accipit consecratio, de pane fit caro
 Christi. Item in libro de catechizandis rudibus: panis et
 calix non quilibet, sed certa consecratione mysticus fit
 nobis, non nascitur.

Quod autem corpus Christi sub illis speciebus veraciter
 existat, ipse Christus, de cuius testificatione dubitare
 non debemus, testificatus est, cum dicit: accipite, hoc est
corpus meum, hoc quotiens feceritis, in meam commemorationem
facietis. Quomodo autem in suam commemorationem facere
 possent sacerdotes, nisi id verum corpus Christi in altari
 de pane conficerent? Augustinus in libro sententiarum
 Prosperi: nos autem in specie panis et vini, quam videmus,
 res invisibiles, id est, Christi carnem et sanguinem ho-
 noramus, nec similiter pendimus has duas species, quem-
 admodum possidebamus, cum fideliter fateamur ante
 consecrationem panem esse et vinum, quod natura for-
 marit, post consecrationem vero carnem Christi esse
 et sanguinem, quem benedictio consecravit.

Sacramentum triplex est, quia in pane et vino et aqua,
 et est panis sacramentum Domini corporis, vinum san-
 guinis, in quo intelligitur et anima, aqua, vel illius aqua,
 quae fluxit de Christi latere, vel fidei ecclesiae, ut neque
 Christus sine ecclesia, nec ecclesia sit sine Christo, sed eius
 carni et animo unitus et consecratus. Est etiam
 panis sacramentum caritatis, aqua fidei, vinum spei, sine
 quibus, scilicet fide spe caritate, unitas et conformitas
 Christi non potest esse.

Est autem res sacramenti hoc tripartita Christi con-
 formitas, et ipse Christus, qui similiter tripartita ratione
 comprehenditur secundum naturam humanam ex anima
 rationali et humana carne subsistens, secundum divinitatem
 ex verbo utrique in unitatem personae iuncto. Est tamen
 Christus et sacramentum et res sacramenti; corpus enim

eius, quod *Discerps* respectibus visibilibus et invisibilibus dicitur, res est invisibilis sacramenti, et est sacramentum panis celestis et invisibilis, quo vivunt angeli, hic vero panis res est sui corporis. Unde Augustinus: illud corpus visibile et palpabile sacramentum est invisibilis forma, id est, panis celestis. hic tamen panis dicitur alibi sacramentum corporis Christi, quia victus et causa est illius sacramenti. Sacramentum ergo aliud visibile, aliud invisibile: visibile, quantum ad elementorum visibilem speciem, invisibile quantum ad invisibilem Christi carnem et sanguinem. Similiter res sacramenti alia visibilis, alia invisibilis: visibilis quantum ad naturam corporis, invisibilis quantum ad naturam panis celestis.

Res huius sacramenti, quod non existit sub illis elementis secundum alteram naturam tantum, cum indivisa sint in ipso Divinitas et humanitas.

Quod autem prodiximus de sacramento et de re sacramenti, auctoritate Augustini vera esse confirmamus, dicentis in libro sententiarum Prosperi: hoc est, quod Dominus dicitur, quod modis omnibus approbare contendimus, sacramentum ecclesie inebus confici, duobus confari, visibili elementorum specie, et invisibili Domini nostri Iesu Christi carne et sanguine, sacramento et re sacramenti, id est, corpore Christi, sicut Christus confut et conficitur Deo et homine, cum ipse Christus sit verus Deus et verus homo, quia omnis illa res illarum rerum naturam et ^{veri} similitudinem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium ecclesie duobus, sacramento et re sacramenti, id est, corpore Christi. Est igitur sacramentum et res sacramenti corpus Christi. Hinc vigilantius est attendendum, quod in hac promissa auctoritate corpus Christi dicitur sacramentum et res sacramenti. Corpus enim Christi, quod tractatur in altari, figurat illud Christi visibile, quod reponitur in cruce. Quod ostendit Augustinus in prodico libro sic dicens: Caro eius est, quam forma panis operam in sanguine utroque invisibili spirituali significata corpus visibile Domini nostri Iesu Christi et palpabile plenum gratia omnium virtutum et Divina maiestas. Item: sicut ergo celestis panis, qui vere Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, cum revera sit sacramentum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, palpabile, mortale in cruce est positum. Hieronymus in epistola ad Ephesios: dupliciter, inquit, intelligitur caro Christi et sanguis, videlicet spiritualis illa atque Divina, de qua ipse ait, caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus, et nisi manducaveritis carnem et videlicet caro mea, quod

crucifixu est, et sanguis, qui militis lancea effusus est. Potest et aliter corpus Christi dici sacramentum, id est, sacra rei signum, id est, unionis, quod confertur in hoc sacramento ad vitam predestinatis. Unde Augustinus in libro De sancta Trinitate: hoc sacramentum est unitatis, signum unitatis, vinculum caritatis. Ex quibus omnibus hoc colligitur, quod hi duo sunt, qui sacramentum dicuntur, et duo quod res sacramenti, eodem scilicet corpore existente et sacramento, et re sacramenti. [Contra hoc vero, quod diximus verum corpus Christi in Dominica mensa tractari, opponitur, quod in fine cuiusdam Missae dicitur: perficiant in nobis, quos sumus Domine, quod continent, ut quod nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus, ubi videtur ad hunc, verum Christi corpus in illa Missa non haberi. Sed ne error aliquis in his verbis concipiatur, hoc, quod Gregorius dicit in homilia paschali, inspicitur: species et similitudo illarum rerum variabula sunt, quae ante fuerunt, scilicet panis et vini; unde in fine cuiusdam Missae oratur et dicitur: perficiant in nobis. Postulat quippe sacerdos, ut corpus Christi, quod sub specie panis et vini nunc geritur, manifesta visione, sicut revera est, quandoque capiatur. De qua visione Dominus ait in Evangelio secundum Joannem: qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum. Quamvis non improbabiles veritatem carnis et sanguinis efficaciam, id est, peccatorum remissionem populus accipere.

Adhuc opponitur, quod Augustinus dicit in expositione psalmi LIII. Donec seculum finiatur, presens est Dominus, sed tamen etiam hic nobiscum veritas Domini. Corpus enim, in quo surrexit, uno loco esse oportet, veritas autem eius ubique diffusa est. Sed notanda sunt, quaedam in Divina scriptura esse, quae inter se contraria, secundum quod verba sonant, esse videntur, apud tamen bene intelligentes aduersa non iudicantur. Est enim communis usus de eisdem rebus aliter et aliter constituere sermonem, ut de ideo Dominus dicitur secundum consuetudinem, hic cecus amplius non videbit; de eodem tamen, si eum Deus miraculo suo esset illuminaturus, possemus dicere, hic cecus videt et videbit: eodem modo de motu resuscitando. Et ita aliter loquimur de rebus secundum earum naturam, aliter secundum eventum, et Dei omnipotentiam. Secundum autem hos modos locutionis dicit Divina scriptura Dominicum corpus in uno loco manere, de quo tamen ecclesia dicit et tenet, quod in eodem

tempore in infinitis locis sit; id tamen dixerunt est: quo-
rum primum dicitur, est secundum naturam corporis, secundum
iuxta miraculum divinitatis. Unde sane possumus intelligere,
hoc corpus in uno loco concludi secundum naturam corporis, unum
autem et idem simul in eodem tempore in multis locum locum
haberi. Unde Augustinus in expositione psalmi secundum
naturam corporis, non secundum miraculorum veritatem his
verbis utitur. Corpus autem, in quo Christus se junxit, in uno
loco esse oportet, veritas autem eius ubique diffusa est. Hoc
autem ultimum ad divinitatem, quod ubique tota est, referen-
dum est. Augustinus in epistola ad Arrium: ^{nam} hoc corpus,
quod videtis, manducaturi estis, et bibaturi illum sanguinem, que-
runtur sunt, qui me crucifigent; ipsum quidem, et non ipsum,
ipsum invisibiliter, non ipsum visibiliter. Unde et subditur:
si necesse est illud celebrari visibiliter, necesse est tamen, in-
visibiliter intelligi.

Quare autem Christus non in ea specie, qua descendit in
cruce, non videatur in altari, offendit Ambrosius in libro
de officiis: forte dicit aliquis, quomodo vera caro, quomodo
verus sanguis, qui similitudinem non video carnis, non video
sanguinis veritatem? Primo omnium dixi tibi, de sermone
Domini, quo operatur, ut possit mutare et convertere prava
et instituta naturae: deinde ubi non tulerunt sermonem Christi
discipuli eius, hoc audientes, quod carnem suam daret man-
ducare, et sanguinem suum bibere, recedebant. Solus Petrus
dixit: verba vitae aeternae habes, et ego quomodo a te recedam?
Ne igitur plures hoc dicerent, et ne velut quidam esset
horror crucis, sed gratia manente redemptionis, ideo in simi-
litudine, quod accipis sacramentum, sed vere naturae gloriam vis-
tutemque consequeris. Ego sum, inquit, panis, qui de coelo
descendi. Augustinus in expositione psalmi LIII. haec est
in discipulis Christi velut a divinitate sermonis eius facta est,
cum omni diceret: nisi quis manducaverit carnem meam, et
biberit sanguinem meum; illi autem non intelligentes dixe-
runt ad invicem: durus est hic sermo, quis poterit eum audire?
et separaverunt se ab eo, et remansit cum duodecim. Discipulis
illis instruit manentes: Spiritus est, qui vivificat,
caro nihil prodest; verba quae locutus sum ad vos, spiritualiter
et vita sunt, id est, spiritualiter intelligenda. Intellexistis
spiritualiter, Spiritus et vita sunt, sed tibi non sunt. Spiri-
tualiter intelligite, quod locutus sum; non hoc corpus, quod
videtis, manducaturi estis, et bibaturi illum sanguinem,
quem effusi sunt illi, qui me crucifigent. Sacramentum

vobis aliquod commendavi, spiritualiter intellectum vos vivi-
 ficabit, caro autem non prodest quidquam. Sed quomodo
 intellexerunt carnem? quippe si intellexerunt, quomodo
 in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur. Sciens
 autem Iesus dixit: hoc vos scandalizat, quod dixi, De vo-
 bis carnem meam manducate, et sanguinem meum bibere.
 Si ergo, videritis filium hominis ascendentem, ubi prius
 erat. Quid est hoc? Solut hinc, quod illos moverat; hinc
 aperuit, unde fuerant scandalizati. Illi enim putabant
 erigaturum esse corpus suum, ille dixit se ascendurum in ca-
 lum, utique integrum: cum videritis filium hominis ascen-
 dentem, ubi prius erat, tunc videbitis, quia non eo modo,
 quo putatis, erogat corpus suum, videlicet tunc intelli-
 getis, quia gratia eius non consumitur moribus.

Quod autem sub specie panis et vini potius, quam sub alia
 specie voluit corpus tradere, ideo scilicet fecit, ut signifi-
 icaret et corpus refici et animam, cuius sedes est in sanguine.
 Designatur enim vita corporis et animae in hoc sacramento
 per carnem et sanguinem, quia per sanguinem aliquando
 anima significatur: in cuius confectione aqua admiscetur,
 ut rotuli multi per aquam significati. Curum? quid est? si
 credantur. Et nota, quod in pane integer Christus susci-
 pitur, quod notatur verbis ipsius dicentis: accipite, hoc
est corpus meum. Similiter et de calice. Et sufficit
 populo corpus Christi sub specie panis, quod perfectius
 est credere. Nec credendum est, Christum ibi esse, sed cor, nisi
 tantum, non etiam secundum divinitatem, cum his duobus
 naturis, ex quo natus fuit, sint indivise. Unde Ambrosius
 in libro de Sacramentis: quomodo descendit de coelo panis,
 et panis vivus, quia idem Dominus noster Iesus Christus
 et divinitatis et corporis, et tu, qui accipis carnem, divinus
 eius substantis in illo participas a limento. Est ergo
 Christus panis secundum utramque naturam. Unde Augustinus
 in epistola ad Hieronim: Christus panis est, de quo qui man-
 ducat, vivit in aeternum: de quo ipsemet dixit: panis, quem
 ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Designat, quomodo
 panis sit non solum secundum verbum, quo vivunt omnia,
 sed secundum carnem assumptam pro mundi vita. Humana
 enim caro, quae erat peccato mortua, carni eius mundo unita,
 incorporata, unum cum illo effecta, vivit de spiritu eius, sicut
 unum corpus de spiritu suo: qui vero non est de spiritu
 Christi, non vivit de spiritu Christi.

Non geminatur, si utrumque sumitur, quia si duo, altera
 superflua esset, cum idem effectus sit utriusque.

Sacramentibus manducatio est illa, quod communis est bonis
et malis, nam et malis datur corpus Christi. Unde Grego-
rius in libro Dialogorum: est quidem peccatoribus et indi-
que fumentibus veni Christi caro, verumque sanguis, sed depon-
tia, non salubri efficientia. Augustinus in libro de baptismo.
Indigne sumens quisque dominicum sacramentum, non efficit,
ut quia ipse malus est, aut quia ad salutem non accipit, nihil
acceperit; corpus enim et sanguis Domini nihilominus erat
Iudo traditori. Augustinus in psalmum CXIII. quam
multos Judas implet sathanas, indigne accipientes corpus
Domini ad iudicium suum. Non malum est, quod datur, sed
malo in iudicium datur. Bene esse non potest mali acci-
pienti, quod bonum est.

Quod sit manducatio spiritualis, ostendit Augustinus in sermo-
ne de verbis Evangelii: quid est Christum manducare? non
hoc est solum in sacramento corpus eius accipere. Multi in-
digne accipiunt, de quibus ait apostolus: qui manducat et
bibit corpus Domini, iudicium sibi manducat et bibit. Sed
quomodo manducandus est Christus? quomodo ipse di-
cit: qui manducat carnem meam et bibit sanguinem
meum, in me manet, et ego in eo; qui autem in me non ma-
net, nec ego in eo; accipit eulogium sacramentum, ad quod ma-
gnam fructum. De hac manducatione agit Augustinus in
libro de sancta Trinitate dicens: qui dissonat a Christo, nec
carnem eius manducat, nec sanguinem bibit, etiam si tanto rei
sacramentum ad iudicium sed presumptionis quotidie accipit.
Item: qui vult vivere, accedat, credat, incorporetur. Hinc
cibum et potum voluit intelligi societatem corporis et mem-
brorum suorum, quod est ecclesia in predestinatis. Item Au-
gustinus: qui manducat et bibit Christum, vitam mandu-
cat et bibit. Illud manducare, est respici, illud bibere, est vivere.
Quod in sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate
spiritualiter manducatur et bibitur.

Quorum autem sit ista manducatio, monstratur in Augu-
stino, ubi dictum est, hunc potum et cibum societatem
vult intelligi corporis et membrorum suorum, quod est ecclesia
in predestinatis. Hoc vero manducatio non est putanda
corporalis, sed spiritualis. Unde Augustinus in libro de sa-
nitentia et remedio: ut quid paras, inquit, dentes et ventrem?
crede, et manducaisti. Credere enim in eum, hoc est manducare
panem vivum: qui credit in eum, manducat eum. Augu-
stinus: crepe, cibus sum grandis: non mutabis me
in te, sicut cibum carnis huius, sed tu mutaberis in me.

3.
89

Quibus verbis fiat consecratio huius sacramenti, respondit
Augustinus in libro de sacramentis dicens: consecratio quibus
verbis, et cuius sermonibus est Domini Iesu; nam reliqua
omnia cum dicuntur, laus Deo refertur, ubi autem con-
ficiuntur sacramenta, iam non suis sermonibus utitur sa-
cerdos, sed sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc con-
ficiunt sacramentum. quis sermo Christi? quo facta sunt omnia.
Iussit Dominus, et factum est caelum et terra et mare. Vides
ergo, quam operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta
vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse, quae
non erant, quanto magis operatorius esset, ut sint, quae erant,
et in aliud commutentur? Et sic quod erat panis ante
consecrationem, iam corpus Christi est, post consecrationem,
quia sermo Christi creaturam mutat, et sic ex pane Chri-
sti corpus fit, et vinum cum aqua in calicem missum,
fit sanguis: consecratione verbi caelestis. Accipite, quae
sunt verba. Dicit sacerdos: hoc nobis, inquit, hanc ob-
lationem scripsit, rationabilem, acceptabilem pro vide, om-
nia ista verba Evangelistae sunt, usque ad accipite sive
corpus sive sanguinem, inde verba sunt Christi: accipite
et bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus. Vide
singula: qui pridem quam rateretur, inquit, in sanctis moni-
tus suis accipit panem. antequam consecratur, panis est;
ubi autem verba Christi acciperint, corpus Christi est.
Deinde audi. Dicentem: accipite et edite ex hoc omnes,
hoc est enim corpus meum. Et ante verba Christi calice
est vini et aquae plenus; ubi verba Christi operata fue-
rint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit. Ergo vide,
quam potens est sermo Christi universa convertere.
Deinde ipse Iesus testificatur, quod corpus ipsum et san-
guinem accipiamus, de cuius fide et testificatione du-
bitare non debemus. Eusebius Emisenus: invisibilis
sacerdos invisibiles creaturas in substantiam corporis et
sanguinis sui verbo suo secreta potestate convertit ita dicens:
accipite et comedite, hoc est corpus meum; et sanctifica-
tione repetita: accipite et bibite, hic est sanguis meus.
Ergo ad nulum precipientis Domini repente ex nihilo
subsisterunt excelsa caelorum, fluctuum profunda, vasta
terrarum: pari potentia in spiritualibus sacramentis
ubi precipit virtus, servit effectus.

Fides Berengarii de corpore Domini.

Ego Berengarius indignus S. Marcelli cathedra Andega-
vensis diaconus, cognoscens vitam catholicam et fidem
apostolicam, anathematizo omnem haeresim, praecipue eam,

in concil. a. 1059.

qua hactenus infamatus sum, quod asserere conatus, panem et vinum, quod in altari ponuntur, post consecrationem solummodo sacramentum, et non verum corpus et sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, nec posse sensualiter nisi in solo sacramento manibus sacerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem sanctae Romanae ecclesiae et apostolicae sedi, et ore et corde profiteor, si sacramentis Dominicis mensis eandem fidem me tenere, quam Dominus et venerabilis papa Nicolaus, et haec sancta synodus auctoritate evangelica et apostolica tenendum tradidit, mihique firmavit, scilicet panem et vinum, quod in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam corpus verum et sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, et sensualiter non solum sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, et fidelium dentibus atteri, vivens per sanctam Trinitatem, et per hoc sacrosancta Christi Evangelia eos, qui contra hanc venerint, cum dogmatibus et sectatoribus suis aeterno anathemate dignos esse pronuntio. Quod si ego ipse aliquando aliquid contra hoc sentire aut iudicare presumpsero, canonum severitati subiaceam. Lecto et perlecto sponte subscripsi.

Augustinus: quando manducamus Christum, non partes de illo facimus: equidem in sacramento sic fit, et norunt fideles, quomodo manducant carnem Christi. Unusquisque accipit suam partem, unde et ipsa gratia partes vocatur. Per partes manducatur in sacramento, et manet integer totus in caelo, manet integer totus in corde tuo: totus apud Patrem erat, quando venit in virginem, et implevit illam. Ambrosius in libro de sacramentis: participatio corporis et sanguinis sicut ex omnibus rebus fide offerentibus una fit, ita et una redit in omnes, non parte corporea, sed virtute divina. Per partes manducatur in sacramento, et manet integer in caelo, manet integer totus in corde tuo. Augustinus de catechizandis rudibus: In semetipso semel immolatus est Christus, in sacramento tumen, quod in cuius rei memoriam frequentat ecclesia, caro eius quotidie immolatur, comeditur, et sacratissimus eius sanguis eius potatur, utraque vera, utraque de virgine suscepta; mysterium enim fidei credi salubriter potest, investigari utiliter non potest. Item: vocatur ipsa carnis ipsius immolatio, quia sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors et crucifixio, non rei veritate, sed significati mysterio. Ambrosius in

libro de Sacramentis : nec occiditur, ut manducetur Chri-
 stus, sed vita naturaliter ut Deus existens mortuos vivi-
 ficat, quando manducatur; reficit et non deficit, vivit
 manducatus, quia resurrexit occisus; omnibus pie viventi-
 bus quod vultibus se exhibet, et integer est omnibus et
 castus: illi mutantur in eum, et ipse non mutatur in
 eos. Sic ergo ipsum corpus Domini vita nobis est, non ei,
 offertur a nobis vel propter nostram separationem, quod ex se
 habet, et nobis ex se tribuit. Augustinus in libro sen-
 tentiarum Prosperi: Dum frangitur hostia, dum sanguis de
 calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quam Domini
 corporis in cruce immolatio, eiusque sanguinis de latere
 effusio designatur? Serenus papa: tripartito est corpus
 Domini, pars oblata in calicem missae corpus Christi, quod
 iam surrexit, monstrat: pars comesta, ambulans adhuc super
 terram: pars in altari usque in finem Missae remanens, corpus
 iacens in sepulchro; quia usque in finem seculi corpora
 sanctorum erunt in sepulchris. Augustinus in psalms 20.
 Semel Christus mortuus est, iustus pro iniustis, et peccatis,
 et certum habemus, et spe immobili retinemus, quia
 Christus resurrexit a mortuis, iam non moriturus. Verba ista sunt
 apostoli: tamen ne obliviscatur, quod factum est semel,
 in memoria nostra omni anno fiti, quoties pascha cele-
 bratur. Nec toties ^{Christus} occiditur, sed tamen anniversaria
 recordatio representat, quod olim factum est, et sic facit
 nos moveri, tamquam videamus proferentem Dominum in
 cruce. Augustinus in libro sententiarum Prosperi: Semel immo-
 latus est Christus in semetipso, quod ita intelli-
 gendum est, quia manifestatione sui corporis in di-
 stinctione omnium membrorum suorum verus Deus et verus
 homo semel tantum in cruce pependit, offerens Patri se
 ipsum hostiam vivam, passibilem, mortalem, vivorum ac
 mortuorum redemptionis efficacem, eorum scilicet, quos
 altitudo Divini consilii redimendos iudicavit, proferit,
 prodestinavit, vocavit modis et temporibus, quibus id
 fieri congruebat. Et si nos quotidie offerimus, recor-
 datio mortis eius est, et una hostia, non multa, quia
 semel tantum oblata est.
 Cur quotidie iteratur ista oblatio, cum Christus una
 sua salvaret mundum? Et quod quotidie peccantes
 salutem per corpus Domini semper inveniamus peni-
 tentes simul, et ne magnum beneficium passionis Do-
 mini Petra oblivioni. Ambrosius in libro Dialogorum

+ representat.

W. 149. namque singularis victima ab aeterno in seculo ani-
mam salvat, quod illam nobis mortem Unigeniti Filii Dei per
mysterium reparat. Nos vero hinc sacro sancta quotiescum-
que sumimus, mortem Domini annuntiamus, id est, cari-
tatem eius commendamus, quia tantum dilexit suos,
ut propter eos crederetur, et non tam verbis, quam ipsis
mysteriis, per quod nostris mentibus mors illa pretiosa altius
et fortius commendatur, donec ipse veniat, in palestram ma-
iestatis suae specie redire, quod promisit diligentibus se
dicens: si quis diligit me, diligetur a patre meo, et ego dili-
gam eum, et manifestabo ei meipsum. Gregorius: qui se-
culari vivunt in ecclesia, et communione non desinunt,
putantes, se a communione mandari, dicant, nil ad mun-
dationem proficere, sibi dicente propheta: quid est, quod dile-
ctus meus in domo mea fecit scelera multa? numquid car-
nes sanctae auferent a te malitias tuas? quid enim corpus
et sanguinem Christi me sumere prodesse, ei ei per verba me-
ribus contraire? cum corpus redemptoris nostri accipiamus,
nos pro peccatis etiam fletibus affligamus, quatenus ipsa
amaritudo poenitentiae abfergat a mentis stomacho perverse
humorem vitae. Augustinus in libro De S. Trinitate:
quid tam mundum pro mundandis vitiis mortuum, quam
sine ulla contagione carnalis concupiscentiae carna nata in
utero et ex utero virginali? et quid tam grate offerri et
suscipi oportet, quam caro sacrificii nostri corpus effecta
sacerdotis veri?

Quodritur, si fieri debeat, quod habet usus ecclesiae, scilicet
in coena Domini ad imitationem Domini coenae comestio?
ad quod respondetur, quia heresis est, quia aut fit ad
commemorationem veteris paschae, aut novi: si ad com-
memorationem veteris paschae, non potest fieri, quia illa
commemoratio tantum fit in altari, ubi conficitur corpus
Domini, ad commemorationem autem veteris paschae
non debet fieri, quia vetus pascha figura fuit novi
paschae: et dignum erat, quando venit res, cessaret
figura; quia si quis postea servavit figuram, negavit
rem iam venisse.

In comestione spirituali septem debent considerari, scilicet,
cogitatio, intelligentia, memoria, amor, imitatio, ad-
hesio. Homo quippe, qui comedit, prius buccellam
panis sumit, et intra in os ponit, et dentibus lenit, et, ut sa-
livam de caute descendente per cibum ille glutibilis, et sic
in ventrem descendit, unde corpus roboratur, et spiritus
hominis sustentatur. Buccella panis portio est fidei, quam
ponit Deus in ore cordis: hanc sequitur cogitatio, quae

inquirunt, terit, aquid se frequenter revoluit. Deinde intelli-
gentia, quod panem tritum glutibilem reddidit cum auxi-
lio salivae, id est, gratis dependentis de carne Christi.

Per intelligentiam transit et descendit in ventrem, id est, me-
moriam. Memoria nutrit amorem: amor ducit ad imi-
tationem: imitatio facit plenam adhesionem; unde qui
adhaeret Domino, unus spiritus est cum eo.

Hoc pane confortatus homo potest bibere calicem, id est,
sustinere passionem: cibum potus sequitur, calicem
raspio, in manu Domini cito transit passionis in celum,
sicut rotas cito transfigitur. Postquam comestione ro-
boratis occurrit et proponitur calix. Hinc videntes

desiderant et sitiunt. Primo est calix, deinde sitis:
hanc sequitur potus; sitientes enim potant. Sed quia
multi incipientes potare deficiunt, inebriatio sequitur
potum, per quam homo a terrenis alienatus coelestibus
conformatur. Inebriationem sequitur somnitiio, som-
nitionem quies; multi enim dormiunt, qui non qui-
esunt qui ete ritam eternam veliam in spe, vel
quandoque in ipsa re.

sequitur eadem manu.

Quaestiones De Corpore Domini.

Quia in praedictis De veritate et potestate corporis Christi
aspirante sua gratia aliquantulum explicavimus, De ipsius
sacramenti quodstiraculis, quantum Deus Debet, videamus.

Diximus supra, non minus de corpore, quam ore condit
corpus Domini esse sumendum; scilicet ex hoc visibili
et corporali comestione, quod Sacramento bene fit, nisi tunc
habetis fedissima Heresimiarum. Dicunt enim, non
tunc sacramentum sicut corporali comestione, sic et secepi
esse obnoxium. Volunt autem hoc adfructu tum multis ar-
gumentis, tum ipsius Christi testimonio ita in Evangelio
dicentis: omne quod intrat in os, in ventrem vadit, et in se-
cepum emittitur; cum conficit, hoc cum dixi se non de
spirituali, sed de communi cibo et carnali. His rejicitur
obsecans haereticis periculosum esse, super hoc aliquid
respondere, magisque dignum, aures vestras obtinere, nisi
periculosius esse, eos in scandalum ecclesiae turba propon-
ere, et tantum eorum falsitatem non nullis fidei catholicae
rationibus reverberare.

Quibus primum illud beati Ambrosii opponimus, quo non
humano aut seculi sensu in Dei rebus monet loquendum;
Deinde illud ipsius sapientis eloquium: altiora te ne quaeris,
et fortiora te ne scrutaberis, sed quae indicit Deus, illa
cogita semper, et in pluribus operibus eius ne fueris curiosus.
Quomodo enim modo panis efficitur caro, vinum verbum
in sanguinem Christi, utriusque essentiae mutata natura, vel
utrum vadant in secepum more ciborum communium, in se,
qui ex fide vivit, fructu et concipere ratione non quodit.
Unde Gregorius in homilia paschali: quod ex agro semant,
igni comburitur, quando hoc, quod de mysterio incarna-
tionis eius intelligere non possumus, potestati Spiritus sancti
reservamus. Scimus enim, hoc sacramentum omnimoda re-
verentia esse a communibus cibis secerendum, quia, ut
ait apostolus, manducat et bibit indigne non discernens
corpus Domini, id est, a ceteris esis non discernens;
licet enim simili modo quantum ad comestionem per
os in ventrem mittatur, absit tamen, ut tantum sacro-
mentum secepi obnoxium credatur, in quo si huiusmodi
natura videri compleatur, mysterium fidei sua in dignitate
nimia humilietur. Si enim, ut ait Eusebius, hoc hostia di-
stinguenda est fide, non specie, nec exteriori conspectu visu,
cum huius hostie substantia credatur Christus, cum pro
specie panis, quod operata est, ad iudicatur ei secepi indignitas,

cum exteriori specie vel visu non sit censendus? quod non solum contra fidem est, sed et contra naturam rationem.

In illis speciebus panis et vini vel nulla est, nisi corporis Christi substantia, vel fides nostra est irritata. Panis enim et vini substantia in corpus et sanguinem Christi conversa, cum facta est quod non erat, desinit esse quod fuerat. Si ergo substantia panis ibi non est, quid desecari et corrumpi usque ad secesum potest? Nam substantia Christi, quae vere ibi est, et in quam substantia panis et vini conversa est, nullatenus corrumpi credenda est, quia incorruptibilis est. Unde Ambrosius: Corpus Christi alienum est ab omni corruptione, quod quicumque religiose gustaverit, corruptionem sentire non poterit. Et merito; quam enim incorruptionis gloriam nobis largiretur, qui in seipso tantam corruptionis ignominiam haberetur? Sed et qui, quamvis hoc mortis legibus debere videretur, tamen corruptionem videre non potuit in sepulchro, quomodo corrumpi credendus est in hominis stomacho? Cibi corporali, qui angelis oblatis ad comedendum leguntur, per Divinam potentiam prope absumpti secesum naturae suae debitum evaserunt, et cibus spiritualis, qui dat vitam aeternam mundo, vicium et secesum naturae suae indebitum, maiestati indignum, potentiae omnimodo contrarium? Unde Ambrosius in libro De sacramentis: his sacramentis pasce Christus ecclesiam suam, quibus animam firmat substantiam; et post pauca: quid edamus et bibamus, per prophetam Spiritus sanctus exprobat dicens: gustate et videte quoniam suavis est Dominus. In illo sacramento est Christus, quoniam corpus est Christi. Non ergo corporalis est, sed spiritualis est esca. Si ergo spiritualis, et non corporalis esca, quomodo corporali secesui obnoxia? Cibus enim spiritualis nobis communis est cum angelis, quia panem angelorum manducavit homo; cibus carnalis nobis communis est cum bestiis. bestialis defectum patitur digestionis, angelicus gloriam servat incorruptionis.

Sed notandum, quia escam, quam Ambrosius non corporalem adstruit, Augustinus corporalem dicit: in quo ne disperdiantur, sciendum est, quod Augustinus corporalem dicit, quia sacra ament totenus corporaliter sumitur; Ambrosius corporalem negat, quia cum substantialiter spiritualis sit, non corpus, sed animam

vegetat. Quia igitur Augustinus secundum speciem
sacramenti etiam dicit coloratum, ne in ipsis speciebus
sacramentalibus corporalis deputetur secepus, quomodo
nec in ipsis esse possit, videamus.

In quibuslibet substantiis formarum, colorum, saporum
que qualitates fundantur, quod qualibet alteritate su-
perveniente non manent in eis; et quod si mutantur, non
sunt corruptione secepus, sed sola sui alteratione defectus.
verbi gratia: cum albedo mutatur in nigredinem, nunquam
in defectu suo alicuius secepus patitur Digestionem? Sic
in formis et qualitatibus corporis Christi et sanguinis si
aliquis deprehenditur defectus, non usque ad secepus esse
humiliandus, quia cum a corporibus, quibus naturaliter
insunt, sine stercore deficient, quomodo quod deficientibus
substantiis suis in sacramento Christi mirabiliter ser-
vantur, in defectu suo indignitatem secepus naturae suae
contrariam incurrant?

Sed et cum de ceteris sacramentalibus speciebus, columba
serpente et igne, in quibus Spiritus sanctus apparuit,
Augustinus contra Maximinum dicit: quia corporales
illo speciei peracto significationis officio transierunt,
et esse ulterius destiterunt; nihil indignius de his cor-
poralibus speciebus, quod Christi contingit corpus, esse
sentendum. officium enim visibilis huius sacramenti
est, corporali comestione et potu ostendere, quod
Christus ecclesiae suae inest, coloratur. quid de ipso deinceps
fiat, si supradictae rationes non videntur sufficere, Deo,
cuius est, fideliter et honeste committatur, melius est enim,
Deo humiliter committere quod scire non possumus,
quam perverso contra eum fingere et sentire, quod
tamen nescimus.

Sed quaerunt Dialectici, cum substantia panis in Christo
corpus conversa iam non sit, panis, in quo fundamente
remanentes qualitates, ut idem, qui fuerat panis color
et sapor, habeant fundari et existere, cum substantia
ipsius sacramenti, id est, corpus Christi, nec colore panis
sit coloratum, nec sapore sapidum? Ad quod respon-
dendum est, quod sicut Deus in omnibus est mirabilis,
sic et in istis: sicut in suo sacramento accidit, quod qua-
litates existere per se, quod in eodem est impossibile; et qui
virgini fecunditatem dedit sine semine, quid mirum, si sine
subiecto fundamente facit qualitates existere? Cum igitur
in sacramento non sit, quod corrumpi possit, panis

et vini substantia, sed tantum panis et vini, quod deficere
quidem, sed ita deficere non potest cum suis qualitatibus for-
ma, quae etiam operata creditur corpus Christi, quod est in-
corruptibilis substantia, non est ibi de se ipso suspicandum,
ubi non est aliquis foeditatis natura, sed tantummodo
divino virtutis miraculum.

Non sunt igitur observanda quorundam hereticorum, qui me-
rito steriores, et vocantur, deliramenta, qui dicunt, par-
ticipatione corporis et sanguinis Christi solvi ecclēsia-
stica ieiunia usque ad crapulam et ebrietatem, ventris-
que dispensationem, putantes, caelestem esam velut terrenam
indifferenter accipi, et in sordidum ventris fœces emitti.
Sed absit a cordibus fidelium, ut in diebus ieiuniorum quo-
tidianaque hora Misa celebretur, solvi credant ieiunium;
quia cum non sit corporalis, sed spiritualis esca, corpora-
lis per eam non solvitur abstinentia. Sed nec observan-
dum est, quod in quibusdam a pœryphorum ratione, et de ce-
nitur, ne factitius communis cibus accipiatur, donec sumta
sacramenta per se digerantur. Neque enim Dominus in
coena post esam et agni paschalis sacramenta corporis sui
dispensatis, si ex ciborum communione ad mixtionem corrupti-
onem vidisset suis sacramentis accidere; quamvis ecclēsia non
hoc imitabile in ipso decernat certis de causis, sed ipsius
alio. Dignum enim erat, ut ipse mediator Dei et hominum,
fines legis initium gratie post esam agni paschalis, post comple-
tionem legis veteris novo sacramento novum gratie testamētum
institueret ad vespertinam, ut utrumque hoc in fine mundi se a-
geret declararet. Dignum nihilominus, ut ecclēsia, cui talis
causa officii non superstit, ut post umbram veritatem insti-
tuit, talem ordinem in Christo non imitetur, De omnes ob
reverentiam tanti sacramenti, ut ieiunio corpore, dum sobrie-
tas vigeat carnis, feror quiescit, animus ad intelligendum
sensior est, cibo spirituali homo interior prius reficiatur;
quatenus ipse, qui in nobis preeminet, celestis cibi forti-
tudine roboratus facilius regat corpus sibi subiectum,
ne ad superflua vel noxia relaxetur. Unde Augustinus ad
Januarium: placent Spiritui sancto, ut in honorem tanti
sacramenti prius in os christiani Dominicam corpus intraret,
quam ceteri cibi. Neque enim quia prius cibus dedit
Dominus, propterea pransi aut cenati fratres ad illud
sacramentum accipiendum convenire debebant, aut sicut
faciebant, quos apostolus arguit et emendat, incusis suis
ista miseri. Sed et si quis spiritualiter refectus ob eandem
sacramenti reverentiam aliquandiu ieiunet, ut hospiti suo
Christo sobria hilaritate condelectetur, bonum est, quomodo
ablata omni suspitione steroris sicut ante cibum, sicut post

NB. tem. us
serij. toris

in vito periculo constitutis pari concedatur, si necesse est.
] Sed opponunt heretici: si multi panes, et multa vina fauer-
tur, Iui hominum non posse vivere, ut non de intesto, sed de
hoc presenti et futuro (Iuino) victu illum astruant interim
secesum habere. Dicunt enim, aliquos per multa tempora hoc
expertos eo deficiere, ut etiam in hac vita cibo alerentur ange-
lico, quos ne de defectu propriis carnis, ut in infirmis antibus solet,
secesum habuisse videatur, ita eos carne vegetatos his cibis ob-
ginatos sint et communibus asserunt, ut cum negata defectus car-
nis, probetur secesus laudo fuisse communionis. Sed Deo annuen-
te nec sic vincunt heretici, quia concedendum est quidem, quod
cibus coelestis, qui confert vitam eternam, potest, quibus sibi pla-
cuerit, conferre temporalem, sed ne in Digestionem solvi credatur,
qui de defectu carnis sub secesum facit infirmis de ipsa carne,
nec tamen deiciente potest secesum dare sano. Sarcophagus videlicet
accipit consumitur, nec minuitur, et quid mirum, si
per tanti cibi virtutem caro alicuius comedentis et vegete-
tur ut crescat, et digeratur, nec deficiat? Quinque panes
hordeacei post satietatem quinque millium hominum usque ad
implendos duodecim cochinos creverunt, et cum illi deo iu-
bente in sua consumptione acceperunt augmentum, quid mirum,
si eodem volente caro humana in sua Digestione non patitur de-
fectum? Aliquos quidem de sanctis patribus legimus nullum
aliud edulium fumentes sola communionem Dominica diebus
Dominicis refectos multis annis vixisse, sicut Eliam in forti-
tudine cibi illius, quem angelus ministraverat, quadraginta
diebus ieiinasse. Sed cuius potentia, nisi illius, qui omnia,
quodcumque voluit, fecit in caelo et in terra? Qui enim de
nihilis fecit omnia, sicut potest carnem alere sine carnali
victu, sic etiam potest secesum dare sine carnali de-
fectu.

Sed iterum opponunt heretici ad tanti sacramenti indigni-
tatem, quod panis et vinum in sacramento mucidum vel
putridum fiat, panis a muribus corrodat, et in ventris co-
rum inveniat, ignibus comburatur. Sed quia, ut ait Augu-
stinus, ideo sacramenta dicuntur, quia in eis aliud videtur, a-
liud intelligitur; sicut enim in quolibet corpore sine detri-
mento substantia albedine nigredine, vel qualitas quolibet sur-
veniente quolibet contraria qualitate dissipatur, sic in sacra-
mento Christi quodcumque mutationis speciemus vel formae vel
estatarum qualitatum seu speciem corruptione, seu vetustatis mu-
tatione, vel quibuscumque modis fieri videtur, ad sacramenti
substantiam, Christum scilicet, non attingit, quem certissime sci-
mus incorruptum permanere in caelis, quodcumque in eius sacramento
contingere videatur in terris. Sicut enim prope corpore modo
hortulanus, modo peregrinus, modo phantasma, prout erat
fides inventum, apparuit, extrinsecus autem alapas, sicut

flagella sustinuit, sic etiam ad probationem fidelium et scandalum infidelium usque in finem seculi talia fieri permittet in suo sacramento, unde electi exerceantur, reprobi inducantur. Dum enim Christus sacramento occultatus, tantaque sua indignitate dissimulatus, non tamen minus ibi esse creditur, nec mirari reverentia a fidelibus colitur, fides hoc modo probata, dum contra hoc, quod videt, de Deo sentit, maiora meretur; infidelitas autem suo scandalo indurata damnatur, quod ibi contemnit Christi reverentiam substantiam, ubi in repellenda sacramenti indignitate nullam eius videt potentiam. Sed si ibi Christus vel sua presentia evidenter innotesceret, vel sua potentia miraculis clarificeret, quod esset fidei meritum, cui sua conditionis tam manifestum daret experimentum? Fit etiam aliquando huiusmodi indignitas ad puniendam vel corrigendam ministrorum negligentiam, pro eo quod corpus Domini indigno tractaverint, vel contra ecclesiasticas regulas minus attente, vel diutius, quam debuerint, servaverint. Nonne enim manna, si in alterum servaretur diem, putrefiebat? quia interdictum erat a Domino; et tamen si pridie sabbathi collectum usque in diem sabbathi servaretur, incorruptum remanebat, quia sic erit institutum a Domino?

Quidquid ergo deformitatis in Christi sacramento contigerit specietenus, non debet a nobis extorquere fidem veritatis eius, quia qui in corpore suo, cum verus Deus esset, multa indigna pertulit, nihilominus in sacramento suo perseveret, quamvis vere ibi non sit. Ut enim ait Gregorius in Dialogo suo, in specie leprosi Christus Martyris monacho apparuit, qui cum baculatus de collo eius evanisset, subsequenter ait: quia non me erubuisse Martyri in terra, nec ego te erubescam in caelo. Quis igitur in sacramento Christi quaslibet indignitates debeat erubescere, cum pro digna eius reverentia caelestem remunerationem debeat obtinere? Senex Simeon Salvatoris quasi brutam et insensatam infantiam, eiusque excitem ac debilem, quam in ulvis gerobat, formam, vilitus quidem parvis oblitam personam non attendens, maiestatem Deitatis in tantillo corpore agnovit et credidit, Dominum vocavit, se eius servum professus est, ut ab eo in pace dimitteretur oravit, salutare Dei se vidisse perhibuit, lumen esse ad revelationem gentium, et gloriam plebis suae Israel prophetavit.

Ut ergo quaslibet indignitates in sacramento Christi vera fides non erubescat, sciendum est, quod sicut multa aguntur

in sacramento Christi, quod non videntur, si in eo multa
videntur fieri, quod aliter dispensantur. Gregorius enim
dicit, in ipsa immolationis hora caelos aperiri, angelorum cho-
ros adesse, quod quamvis fiant, vere, non tamen videntur.
Iterum idem ait: caro eius in salutem populi partitur, cuiusque san-
guis funditur, fitque aliter, quam videatur, cum ipse integer
perseveret et vivus. Sed quid mirum de his? ipsum corpus
Christi videtur panis esse, et non est panis. In eo igitur quod
videtur esse, et non est, videntur multa fieri, quae non fiunt; velut
quia Christus Martyris apparuit leprosus, nunquid ille species
sote vera lepra repperit fuit? In vitis Patrum legitur,
aspicientem quosdam sanctissimo patre angelum Domini qui-
busdam indigne communicantibus corpus Domini subtrahere,
et pro illo carbonem porrigere. His ergo aliud videbatur, et
aliud fiebat. Item legitur Tharsicivis martyr, corpus Domini
ferens, cum a paganis comprehensus requireretur, quid
ferret, et sanctum canibus dare vellet, martyrium obti-
nuisse, cumque illo mortuo quererent, quid ferret, corpore
Christi coelitus sublato linteamina tantum, quibus ipsum
continebatur, reposita sint. Sic et alia multa in hoc spiritua-
li sacramento invisibiliter fieri credenda sunt angelico
ministerio.

Quidquid igitur in sacramento Christi fieri videtur, ut dictum
est, fieri etiam monstruose videatur, pro aliquorum negli-
gentia puniendum vel corrigendum, seu pro fide probanda et in-
struenda, seu pro perfidorum scandalo et ruina, fidem Christi
non evacuat, quia dispensante aliter Deo nullatenus ad sui
corporis indignitatem attingere credendum est. Nec solum
corpore Christi, sed etiam ipsi sacramento visibili eadem
causa mucorem accidere negamus, et putredinem, quam su-
perius digestionem (diximus), quia cum illis species sint sine
panis et vini substantia, quomodo mucescere possint magis,
quam digeri, non facilis patet causa. Ipsi vero speciebus,
cum non sint otensae, defectum negare non possumus,
sed ipsum defectum dicimus ita simplicem, ut nullam fedi-
tatis admittamus corruptionem. Possunt tamen videri
mucida et putrida, quamvis ita non sint, sicut Christus
hostularius peregrinus, prout erant intuitivam mentis;
sed hac visione cum eis, quibus fit, ita agitur, ut supra-
dictis causis in eis compleantur.

Quod autem ventrem dissendere, vel inebriare dicuntur,
non hoc quidem suum esse approbamus, sed quando ita fa-
cere videntur, eisdem supradictis causis id fieri credimus.
Si autem in vomitu ebriorum vel infirmorum huiusmodi
forma seprehenditur, vel etiam in ventre bestiarum,
quod aliud portenditur, nisi quia cum ebrietas et

in poenitentibus infirmis, ut dignum est, manere contempsit,
 vel eos, a quibus servari et sumi debuit, bestis lateriores
 offendit. Cum enim propter peccatum qui creatori, qui ubique
 est, omnia mundi sint, quomodo videtur immundis, esse in
 ventre muris, quam in ventre adulteri in poenitentis?
 quod autem etiam a religiosis incendio trahi, et ibi dispa-
 rare dicuntur ipse sacramentales species, non ad indigni-
 tatem Christi fit, quasi ignibus excusendus tradatur, quod
 impossibile, cum sit omnium elementorum Deus: sed quoties
 talis indignitas ipse sacramento negligenter acciderit, ut
 horrorem fumendi mentiat, ipse sensuales species, quas ibi
 sem Deus altissimo suo consilio, post mutationem sua sub-
 stantia remanere voluit, ignibus traduntur, ut ostendant,
 quid suum est despicendo et dissipando sine omni foedi-
 tate in illo purissimo ignis elemento. Quapropter
 sicut summa fumi reverentia, sic summa servari de-
 bet diligentia, quia tanto dignitatis tantoque sa-
 lutis negligentia vel oblivioni subiacere non debet, sed
 quod magna Dei gratia agitur, decet et oportet, ut
 magna eulogio sollicitudine devote et indefinenter su-
 per omnia honoretur.

Quod autem, cum sacrificium eulogio constet visibi-
 li elementorum specie, cur Deus illud visibile esse voluerit,
 cum ipse invisibilis sit, et a veris adoratoribus Patrum in spiritu
 et veritate adorandum esse dixerit, et Psalmista sacrificium
 Deo spiritum contribulationem esse dixit? Sapsiendum,
 quia in sacramento visibili presentium invisibilis corporis
 sui exhiberi voluit, ut sic nostram magis excitaret memo-
 riam ad reddendam tantae pietatis suae gratiam. Sicut enim,
 cum omnia popet, non in nobis ipsis, sed in exterioribus
 alimoniis temporalem vitam nostram retineri voluit, ne
 nobis debere videremus, quod sumus, sed ei potius, a quo sunt
 illa munera, unde vivimus: sic etiam visibili suo sacra-
 mento, quo vitam aeternam accipimus, admoneri
 nos voluit, eius gratia esse referendum, quod ab ipso vitam
 aeternam accipimus, quam in nobis non habebamus,
 immo per nos perdidimus. Sicut ergo, teste apostolo,
 invisibilia ipsius a creatura mundi per ea, quae facta
 sunt, intellecta conspiciuntur, sic invisibilis presentia
 sua signum sacramentum suum esse voluit, ut sic intelle-
 ctum nostrum de sua reddens gratia certiore, affectum
 nostrum faceret erga se ardentiore. Ne autem existi-
 metur, cum ipse invisibilis sit, visibilium sacramen-
 torum sacrificia ei non congruere, ait Augustinus in
 libro X. De civitate Dei: qui aeterna putant, hinc

visibilia sacrificia dūs alienis congruo, illi vero tanquam invi-
sibili invisibilia, et maiori maiora, meliorique meliora, qua-
lia sunt pura mentis bonoque voluntatis officia, profecto
nesciunt, hoc ita esse signa illorum, sicut verba sonantia signa
sunt rerum. Quocirca sicut orantes atque laudantes ad eum
dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde, quas signi-
ficamus, offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sa-
crificium offerendum esse novimus, quam illi, cuius in cordi-
bus nostris invisibile sacrificium nos ipsi esse debemus.

Sciendum omnino est, nos, qui non solum spiritus, sed et cor pura-
sumus, corporalia sacrificia exhibere debere, ut sicut ex utris-
que consistimus, ne aliquid otiosum remaneat, ex utris-
que Deo corporaliter et spiritualiter servicemus.

Quæritur autem, quare sacrificium euepiscopi non con-
sistat solo sacramento, vel tantum corpore et sanguine
Christi sine sacramento, vel quare utroque? ad quod respon-
detur, quia si solo sacramento, id est, pane et vino conspu-
tio, et non mutatio constaret, non esset causa, quare
novi testamenti sacrificium veteri testamento super-
ordinatum esset; cum sicut illud tantum modo fuit umbra
et figura futurorum, sic tantum modo esset figura et com-
memoratio præteritorum. Cum enim Christus dixerit, hoc
facite in meam commemorationem, quid nisi ut significaret
et representaret præteritam Christi passionem? Conferamus
ergo novam umbram veteribus, simplicem simplicibus, ut
quod ex his prodeleant tum corporaliter quam spiri-
tualiter, videamus.

Cum enim præteritum sacramentum, si tantum modo sacramen-
tum est, corporalis cibus sibi, sicut vetus fuit, nonne manna,
quod Deus de caelo pluebat, et omne delectamentum saporis
in se continebat, erat dignius et melius? itemque panis pro-
positionem, similitudines, et vituli pro quo ille populus sacrifi-
cabat, nonne meliora erant ad reficiendum, quam modicum
panis et vini vix ad gustandum? In novo sacramento
ablata fide gratia interioris, exterior species in panis mica
vel vel vini gutta nullius est existimationis, quæ et in eo
ideo nullius existimationis exteriora facta sunt, ut ei, qui
intrinsicus creditur, gratia omnis impenderetur summa
devotionis. Cæpsa enim videretur tot hominum assistentium,
et huic sacramento ministrantium veneranda fidelitas,
nisi ipsius sacramenti longe maior crederetur, quam videretur
veritas et utilitas.
Cum ergo exterior quasi nulla sit, cui tanta vim perducatur

enerationis obsequia, aut insensati sumus, aut ad iustitiam
mittimus magno salutis mysterio.

Sed et sacramentali officio non prodeat novum veteri;
cum enim sit memoria tantum et figura passionis Christi,
tanto indignius est, novum renuntiando proterita quid
memoria cuiuslibet hominis esse, quanto vetus melius et divinius
renuntiando eadem futura, quod prophetis Divinis solummodo
est. Si enim panem non vere carnem Christi, sed umbraticum
tantum in memoriam crucifixus carnis eius dicimus, nonne
novum sacramentum umbra tantum et figura sicut et vetus
erit? Ides autem dicitur, quia illud umbra futurorum
fuit spiritustiter, istud proteritorum carnaliter.

Sed et effectu non prodeat, quia nec peccata remittit,
nec caeli ianuam aperit. cum enim vetus solummodo in
cibus et potibus, et variis baptismatibus et iustitiis carnis
non potuerit iuxta conscientiam perfectum facere servien-
tem, ut ait apostolus, quia umbram quidem futurorum
honorum habebat, non ipsam imaginem verum, quemodo
novum, cum similiter umbra sit, remissione peccatorum,
perfectu virtutum iuxta conscientiam munditiam per-
fectum servientem reddere poterit? Quia ergo vetus in
haec vita perfectam meritum conferre non potuit
gratiam, ideo nondum resecrata paradisi ianuam non statim
post hanc vitam perfectam mercedis contulit, sed distu-
lit coronam. sanctis quidem animabus requiem quidem
tribuens a labore, sed gloriam non tribuens pro labore,
nec ventris saturitate, nec sacramentali prophetia, nec
effectu spiritualis gratia, temporalis et otiosa.

cum igitur novum veteri prodeat, quomodo magis
quam illud proficere habeat? Nisi enim in hac vita
conferat plenitudinem gratia, post hanc vitam non con-
feret plenitudinem quietis et gloriae. Si ergo novum
sacramentum neque corporaliter neque spiritualiter me-
lius esset antiquo, quare ei superordinari deberet, nulla
esset ratio. quid ergo dignius contulisset Christus, quam
Moyses, filius Dei in domo propria, quam pater eius in aliena?

Si autem umbram umbra mutaret, nec complecti, quando
vel a quo veritas sacramentis figurata et promissa com-
plenda esset, si ille, qui veritas est, non veritatem, sed
umbram pro umbra daret? Dedit ergo oculis suis veri-
tas veritatem, Christus corpus suum et sanguinem,
ut quod vetus umbra non poterat, ipse redemptionem
remissionemque peccatorum, quam semel fecerat in cruce,
faceret similiter quotidie in altari, et quotidianam

peccatorum contagio ^{sub} saluberris quotidianis subveniret
remedio, idemque iherosolimitanus erat caelestis vasa et vi-
mum, in presenti esset medicina et viaticum. Nisi enim ipse
sacerdos, qui caelos penetravit, vita nobis fieret ad se ipsum,
caeli ianua nobis clausa foret in eternum. Quod ideo in pas-
sionem Christi reserata est credentibus, quia idem, qui
est sacerdos, sacrificium factus, unctus sibi commemorandus,
ut cum unum fuerit commissio, ubi ipse est, ibi sint in ipso.
Unde etiam ad magnam horam peccatoribus et iustis in passio-
ne Christi eadem die latro, eadem die iustus, eadem die
cum Christo in paradysum asportatus, pro arboribus iustis potius,
et non solum constaret, eadem die paradysi ianua homini-
bus reserata, sed et constaret, Dei gratiam non arborum
temporis astringi, non peccatorum quantitate, circumscribi
ad vitam eternam promissa statim conferenda sufficit, vix
vix unius horae penitentia, post tot flagitia.
Quis ergo dubitet, passionem Christi esse omnium pecca-
torum esse remedium, quod tam sero, tam cito, quasi omnium
peccatorum primitias iustificavit, et salvavit peleratissimum?
Sicutam gratiam prerogativam in sacramento Christi B.
Ambrosius intuenti ait in sermone De sacramentis ad neo-
phylos, nova sacramenta veteribus proferens: summo
studio volumus comprobare, quia et antiquiora sunt sa-
cramenta caelestia, quam synagoga, et iustantiora, quam
manna. Et paulo post: probatum est, antiquiora esse cele-
stia sacramenta, nunc cognosco potentiora. Revera mira-
bile factum fuit, quod Deus ~~vix~~ manna, heri patibus, sed tu-
men, qui illum panem manducaverunt, omnes in deserto mor-
tui sunt. Ista autem esca, quam accipis, ipse panis vivus, qui de
caelo descendit, vita aeterna substantiam ministrat, et corpus est
Christi. Considera nunc, utrum potentior sit panis angelorum,
an caro Christi, quod utique corpus vitae. Manna illud de caelo
hoc supra caelum, illud caele, hoc Domini coeternum: illud cor-
ruptioni obnoxium, hoc alienum ab omni corruptione. Illis
aqua de petra fluxit, tibi sanguis a Christo. Illis ad horam
satiavit aqua, te sanguis diluet in aeternum. Indus bibit
et sitit, tu cum biberis, sitire non poteris. Illud in umbra,
hoc in veritate. Si illud, quod miraris, umbra est, quantum
illud, cuius et umbram miraris? Cognovisti potentiora, po-
tior enim est lux, quam umbra, veritas, quam figura, corpus
aeternis, quam manna de caelo. Et paulo post: accipe, quod
dico, diviniore esse sacramenta Christianorum, quam Iuda-
orum. Nunc ergo nova sacramenta superinducata sunt veteri-
bus, quod eis ita predominant veritate, dignitate et gratia, ut

omnia compleant, quod illis fuerant impossibilia. Quam
vere enim Christus se ipsum datus est sanctis ad gloriam
in futuro, tam vere ad omnem gratiam datus se ipsum ecclesie
suo modo, quamvis non ita manifeste, sed sub sacramento.
Si enim sine sacramento velamine corpus suum et sanguinem
daret, quis sumere non abhoreret? ut enim superior ait
Hieronymus et Augustinus, homines hominem comedere fla-
gitium esset aut facinus, quia interdictum est Divinis et hu-
manis legibus. unde etiam Discipuli sui audientes, quod car-
nem suam daret ad manducandum, et sanguinem ad bibendum,
putantes quod erudum, aut aqua coctum, vel verum aspatum
visibiliter datus esset se ipsum, receperunt ab eo, dicentes:
durus est hic sermo. Igitur, ut ait Ambrosius, ne plures
hoc dicerent, et ne veluti quidam horror esset crucis, sed
maneret gratia redemptoris, ideo in similitudine quidem
accipis sacramentum, sed vera naturam virtutem gratiamque
consequeris. Et ut probemus, Christum salubrius sumi
cum sacramento, quam sine sacramento, quod unde
proverbiat, modis omnibus attenderemus. Aut enim eum
sumeremus vivum aut mortuum? Sed sumi mortuum est
impossibile, cum sit immortalis; Christus enim resurgens
ex mortuis iam non moritur, De cetero quam vitam ab
eo speraremus, quam mortuum sumeremus?
Non igitur post passionem, concisum, vel elisatum, vel aspatum,
ut illi putabant, possumus eum sumere. Si autem vivum;
aut et in eo statu, quo fuit ante passionem, aut in eo, quo
fuit post resurrectionem. Sed si in eo statu, quo fuit ante
passionem, quis deglutire posset hominem triginta anno-
rum vivum et integrum? Quod si etiam fieri posset per
eamdem potentiam, qua ipsam corpus integrum per vi-
regam matris virginalia transiit, non tamen fides ha-
beret meritum, cui tanta evidentiis sua ratio probaret
experimentum. Si autem in eo statu, quo fuit post re-
surrectionem, glorificatum corpus Christi sumi, quale in
celo est, ostenderet intolerabilem claritatem suam oculis
inhuentium offendet, et non sustineret humana fragilitas.
unde Augustinus ad in libro ad Prosperum: clarificata
carne Christus utique resurrexit, sed noluit in ea clari-
ficatione discipulis apparere, quia non posset oculis
talem claritatem perspicere. Si antequam moreretur
et resurgeret, quando transfiguratus est in monte disci-
puli eum videre non potuerunt, quanto magis clarificata
carne Domini eam videre non potuerunt?

Si autem sua potentia clarificati visum nostrum contemperaret, non suo loco aut tempore in contemplationem suae gloriae remunerationem suam nobis subordinans mercedem aufereret, quia amplius laborare non liberet, sicut et Petrus in transfiguratione dixit: horum est hunc ope, faciamus hic tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Elid unum. Quod, ut ait Leo, non erat improbum, sed inordinatum. Unde et ipse Christus filios obedire, potentes sibi se dextra dextera eius et a sinistris, prius misit ad laborem, ipsam ad requiem, dicens: calicem meum bibetis; quia vidit eis magis excedere, ut per meritum ordinem dignis et fructuosius ad premia pervenirent.

Quia igitur nec per se sacramentum, nec per se expediebat, in sacrificio suo corpus suum sacramentum unum omnibus, sacramentum legalibus dignitas superordinavit, quo et praedictas incommensuritates honoris vel splendoris corpus suum abspiciendo asportet, et veritatem sui corporis umbris effugatis sacrificiorum veterum complendo ut si per vas revelaret, et eis ipse sacramenti sui figura, quia plus quam figura est, prodesset. Licet enim Augustinus dicat, quia sacramenta in signis diversa sunt, in re, quae significatur, una; hoc tamen singulare sacramentum, dum figura et corpus Christi est; sicut ait Johannes, quia quod, ut dicit ostendit, propheta fuit et plusquam propheta; ita etiam hoc sacramentum figura est et plus quam figura, significando quidem per configurantibus, sed et significans et significatum existendo praecellens novitate tantum significatibus. Nec solum prius Dominus umbras et figuras veteres ut superfluas superveniente novitate et veritate sui sacrificii respuit, sed et multipliciter sacrificiorum veterum singularitate sui sacrificii abbrevians, occupationem exteriorem nobis iniecit, nobis gratiam multiplicavit, in uno suo sacrificio redemptionem remissionemque peccatorum faciens, profectusque fidei ceterarumque virtutum ad vitam aeternam perducens. Sciendum enim, quod ideo Deus tam multa sacrificia dedit in lege, ut nullum eorum sufficiens esse ostenderet, quia cetera essent superflua, si unum sufficere posset; ut unum suum sufficiens magis desideraretur, et interius in eis modicum sentiret suffragium, in eorum tamen multitudine maiori occuparentur exercitia, quo modo Deum discerent colere, et ab idololatriae cultura recedere, et certiori tot figurarum testimonio, quo futuram veritatem non dubitarent sperare.

Egregium igitur et super omnia excellens sacramentum pro-
 vidit nobis Deus in sacrificio suo, quo corporis et sanguinis
 sui veritatem panis et vini qualitatibus tactam abscondit
 digna causa, ne scilicet infidelibus pateat, et eorum blas-
 phemia vilescat, neque nos iudicent inhumanos et crudeles, ut pote
 humani corporis comestores, et sanguinis bibitores. Fidelibus
 autem, quibus paravit ad salutem in panis et vini specie et sapore
 sumendi fecit constitutionem, ne, ut superius dictum est, si
 carnis et sanguinis humani colorem videret, saporemque senti-
 ret, humana pietas abhorreret, splendore autem eius spiri-
 tuali perstringeretur, stuporem mentis incureret; si gloria
 demulceretur, bonorum operum torpore heberet. Sic enim
 carnalem occupationem nobis abstulit exspirata multi-
 tudine sacrificiorum veterum, ut mentem spiritualibus ex-
 rediret. Ita inusitatis quibuslibet sacrificia sui circumstan-
 tiis impedire voluit, quo spiritualibus et liberius nos sibi
 in suo sacramento uniret.

Ne ergo mens insolita visione turbaretur, consuetam suo
 sacramento reliquit speciem, ut ad interiora contemplanda
 puriorem fidei dirigeremus aciem. Per acceptiorem enim huius
 sacramenti Christo perfecte uniri et concorporari debemus,
 et in hac vita conformitate innocentiis, quantum possumus,
 et post hanc vitam simili beatitudine, quantum digni fuerimus.
 Nec deest ad exteriora extendi, nec ad multiplicia dissipari,
 quos ab omnibus, ut unum cum Christo sint, oportere
 recolligi.

Quod tamen ecclesie sua Deus voluit esse tam fructuosum,
 non omnino voluit esse otiosum, quod dum in mysterio, quod
 non est, apparet, quod est occultatum, fidei luctu proponitur, ut
 meritum augetur: Dum contra hoc, quod videt, credens, quod
 non videt, se credita intus veritate, se superata exterioris suspic-
 tate Deiplicem asequitur gratiam. Cetera enim Christi
 miracula cum sint infidelibus in signum, ut convertantur,
 hoc solum fidelibus datur ad meritum, ut illos erudiantur.
 In illis enim, quos Deus intrinseca fecit materia, roboratur fides;
 in hoc autem solo, quod ex seipso fuit, fide, exercitatur, ut
 victa et invicta feliciter coronetur, victa inquam, ne compre-
 hendat, sed invicta, ne diffidat; Dum exteriores quidem sensus
 obiecta panis et vini specie, colore, odore, et sapore, ipsum
 quod fuerat, mentione panem et vinum, quod non est, ritualiter
 adfrueret; interior autem intellectus ipsum, quod est, corpus
 scilicet Christi contemplantans non comprehendere sufficiens,
 non tamen desistit credere.

Hanc credendi difficultatem sancti attendentes et carentes,
 de hac sacramentali consecratione asserenda sui multamque

laboraverunt, quia non solum invisibile, sed etiam invisitatum
videretur et admirabile, ut invisibilis sacerdos visibiles creaturas
in substantiam sui carnis invisibiliter convertat, et quod
terrenum est, caeleste faciat, ut qui pro nobis tanta in saepe
ratur, nobis De nobis maiora promittat. Qui enim pro
nobis aquam figuratam oblatam sicut et vinum pro
se oblatam in veritatem et unitatem sui sanguinis mutat
in nostro et suo sacramento: quanta magis nos secum unum
faciet in eternitatis sui promissis? ~~et~~
Sed et in tanti mysterii fide intellectus intrinseci et exteriorum
sensuum luctam subinveniens ait Augustinus in sermone
De verbis Domini: quod videtis in altari, panis et calix est,
quod etiam oculi vestri renuntiant; quod autem fides postu-
lat instruenda, panis est corpus, calix est sanguis. Sed potest
animo cuiuspiam talis cogitatio oboriri: Dominus Iesus Christus
novimus, unde carnem accepit, De virgine scilicet Maria,
nutritus est, crevit, se ultus est, resurrexit, caelum ascen-
dit, illic levavit corpus suum, inde venturus est iudicare
vivos et mortuos, ibi est modo sedens ad Dexteram Patris:
quomodo igitur panis corpus Christi, vel, quod habet calix,
quomodo est sanguis eius? Ista, fratres, ideo dicuntur
sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur.
Quod videtur, speciem habet corporalem; quod intelligitur,
fructum habet spirituales. In quo videtur inuicquam
quodratum, cum Christus in humana forma rationabiliter
se gesserit vel natura humana, vel potentia Divina, et in
coelo usque ad diem iudicii corporaliter mansurus sit: quis
corpus Christi huc deduxit, vel panem nostrum illuc levavit,
ut tam subito in corpus Christi mutari possit? Quod quia
inoffabile est, quomodo corpus Christi fiat, et ibi maneat,
ad intelligentiam spirituales et fidem talia cogitantes roborat,
quia esse sciri non potest, credi potest, quia quod videtur,
non materiale corpus panis est, sed ~~est~~ species corpo-
ralis; quod autem intelligitur, Christus est, qui omnia, quae
vult in coelo et in terra potest: sicque dum exteriorum
sensuum testimonio non acquiescit, nec interiori inquisi-
tione comprehensum comprehendens, De veritate tamen
non titubans, fit per Dei gratiam, ut in tali suo agone
fides nostra exercetur, exaccendo augetur, augetur perfici-
ciatur, perfecta coronetur. Unde Augustinus in sermo-
ne super Iohannem L. XVIII. fides, quae conatur, qui
Deum visuri sunt quandoque peregrinantur, coram man-
dantur, quod non videt, credit. Nam si vides, non est fides,

credenti colligitur meritum, videnti additur premium.
Erat ergo Dominus, ut, ne videretur; lateat, ut cre-
datur, creditus desideretur, desideratus habeatur.
Quia ergo in hac reuerentia nostra exaruit latere
Christum, ut credatur. Vene igitur Christus sub sacra-
mento. Dedit nobis, ipsum, ut pro hoc nobis et fidei
meritum, et gratia sua augetur beneficium, cum interna
quodam et corpus solida panis et vini substantia
forma maiestatem sapientie Verbi Dei substantialiter
comprehensam incomprehensibilem credas, et honorari
non erubescimus: qua quantitate et qualitate sua ita
eius excellentia videatur indigna, ut nullatenus etiam
estimari debeat, nisi quia ipse est Deus, qui omnia,
quodcumque voluit, fecit in celo et in terra: ut potesta-
te tali sit in unitate, corpus et in celo et in terra, quan-
tumque, quomodo, quomodoque sibi placuerit. Huc fide
ipsum sacramentum quasi diuinum quoddam adoremus,
quasi virum quoddam et rationabile alloquimur et ro-
gamus: Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis;
quia ^{quod} ~~quod~~ non videtur, sed quod vere est, Christum ibi
esse credimus.

Quodritus autem, quare fides tanto vere exigatur in hoc
sacramento? quia videlicet falsa fide mundus perit,
quando Adam prius diabolo quam Deo credere presumpsit.
Cum in ligno scientie boni et mali vetito plus sperasset di-
vinitatem assequi, quam ab hoste promittebatur, quam
vincere mortem, quam Deus mirabatur. Sicut ergo dia-
bolus non umbram in ligno inobediens, sed ipsum verum
et visibilem fructum exhibens, promisit id, quod non vide-
batur, scilicet exitum sicut di: sic et Deus non umbram, sed
ipsum, qui in ligno rependit obedientiam, in suo visibili
sacramento exhibens, promittit vitam eternam, quod non
videtur; ut cum in ea re plus ei modo creditus, quam
hosti, ut dignum est, sanctus hac vera fide ita perfida
fideo, qua olim plus diabolo quam sibi iniuste creditum
est. Sicut ergo in ligno vetito, sic nunc in Christi sacramento
debet visus aut gustus, sed fidei vigere intuitum: quia sicut pomum
visu secorum et suave ut comedendum cibum vitalis videtur, et
mortem intulit, sic e contrario sacramentum et sanguinis
Christi videtur mortalitatis nostre cibus, cum vere vita eterna
sit. Quapropter utriusque rei media vera fides videtur necesse
esse, ut crederet mortem esse in pomis, et ita vitaret; nobis
vero, ut in sacramento Christi vitam credamus, et ita eam
assequamur. Utrumque enim ex se contrarium visui effectum

parit, illud, dum videtur cibus voluptatis et vitæ, mortem affe-
rens; istud, dum videtur cibus mortalitatis, vitam eternam ex-
hibens. Sicut igitur a Petro post trinum negationem trina
confessio repetita est: sic ab homine, ut salvus possit, pro-
cipua fide, qua petunt, vera fides exigenda est, quia tantum
sacramentum nec sine fide potest intelligi, nec nos etiam per
illud sine fide salvari.

Quæritur autem, quare in pane et vino consecratis magis corpus
Christi, quam in ceteris corporum speciebus, cum cibo morta-
litate non videatur apte vita immortalis designari.

credenti colligitur meritum; videnti redditur premium. Deat ergo Dominus, ne videatur; lateat, ut credatur, creditus desideretur, desideratus habeatur.

Quia ergo in hac peregrinatione nostra expedit latere Christum, ut credatur p. bene igitur Christus sub sacramento dedit nobis seipsum, ut per hoc nobis et fidei meritum, et gratia sua auget beneficium, dum interna quaedam et proorsus stolidi panis et vini forma maiestatem sapientis verbi Dei substantialiter comprehensam incomprehensibilem credere et venerari non erubescimus, quod quantitate et qualitate sua ita eius excellentia videatur indigna, ut nullatenus etiam affirmari debeat, nisi quia ipse est Deus, qui omnia, quaecumque voluit, fecit in caelo et in terra, ut potestate tali sit in unitate personae et in caelo et in terra, quantumcumque, quomodocumque sibi placuerit. Hac fide ipsum sacramentum quasi divinum quiddam adoramus, quasi vivum quiddam et rationabile alloquimur et rogamus: aquas Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis; quia quod non videtur, sed quod vero est, Christum tibi esse credimus.

Quaeritur autem, quare fides tanto per exigatur in hoc sacramento? quia videlicet falsa fide mundus perit, quando Adam prius diabolo quam Deo credere praesumpsit, dum in ligno scientiae boni et mali vetito plus speravit divinitatem assequi, quod ab hoste promittebatur, quam incurrere mortem, quam Deus minabatur. Sicut ergo diabolus non umbram in ligno inobedientiae, sed ipsum verum et visibilem fructum exhibens promisit id, quod non videbatur, scilicet exitis sicut dii; sic et Deus non umbram, sed ipsum, qui in ligno pendebat obedientiae, in suo visibili sacramento exhibens, promittit vitam aeternam, quae non videtur: ut dum in ea re plus ei modo creditur quam hosti, ut dignum est, sanctus haec vera fide illa perfida fides, qua olim plus diabolo, quam sibi iniusto creditum est. Sicut ergo in ligno vetito, sic nec in Christi sacramento debet visus aut gustus; sed fidei vigere iudicium; quia sicut pomum visu decorum et suave ad comedendum cibus vitalis videbatur, et mortem intulit; sic e contrario sacramentum corporis et sanguinis Christi videtur mortalitatis nostrae cibus, cum vere vita aeterna sit.

Qua propter utrique rei media vera fides esse necessaria, ut ut crederet mortem esse in pomis, et ita vitaret; nobis vero, ut in sacramento Christi vitam credamus, et ita eam assequamur.

utrumque enim ex se contrarium visui effectum parit,
illud, dum videtur cibus voluptatis et vite mortem effe-
rens: istud, dum videtur cibus mortalitatis, vitam eter-
nam exhibens. Sic igitur a Petro post trinam negationem
trina confessio repetita est, sic ab homine, ut salvan-
dus esset, pro perfida fide, qua perit, vera fides exci-
pienda est, quia tantum sacramentum nec sine fide potest intel-
ligi, nec nos etiam per illud sine fide salvari.
Quodritur autem, quare in pane et vino consecratum
magis corpus Christi, quam in ceteris corporum pro-
ficietibus, quum cibus mortalitatis non videatur a se
vita immortalis designari? Sed sciendum est, quia
Christus in hoc sacramento non se hoc modo signifi-
ficari voluit, quo se habet cum Patre per naturam,
sed quo se habet nobiscum per gratiam, quia non sci-
licet quod Patris sit sapientia, sed quod sit hominum
vita, ut sic suam caritatem nobis magis commenda-
ret, et nostram erga se magis accenderet. Vita vero eter-
na cum est in corporum speciebus, nulla similitudine per-
fecta exprimi potuerit, nulla tamen aptiori quam illa,
quod aliquo modo vita est, quia vita alendo et retinendo
congruit. Quia enim temporalis cibus et potus nostra vita
eterna esse non poterant nec debebant, nomine eorum et specie
Christus se significari voluit vitam eternam, ut non solum con-
sueti cibi similitudine conquireret in se, sed et eadem cibi
similitudine nobis proficeret in sperando, dum scilicet sicut cibus
et potus sunt vita nostra temporalis, quam dum Deo placuerit,
sic et multo amplius ipse panis celestis sit vita eterna,
quibus ipse voluerit. Et quid mirum, si creator creaturam
conferre possit vitam eternam, cum etiam creaturam creaturam
retinere potuerit eternaliter eam? Sicut enim lignum vite
in paradiso positum est, quo eternaliter homo in corpore
viveret, sic Christus in ecclesia lignum vite se ipse posuit,
ut in se credentibus vita eterna esset. Quod non solum fuit
ipsius Christi ministerium, sed et fidei nostrae magnum firma-
mentum: quia si hoc creaturam non viventi fuit naturale,
ut corpori eternaliter retineret vitam, quanto magis vero
ligno vite viventis creatoris Christo est omnipotentiale, ut
corpori et animo gloriosius conferat eternaliter vitam?
unde etiam quia cibo et potu ita vivimus, ut alterutro
carere nequeamus, utrumque in sacramento suo esse vo-
luit; ne si alterum deesset, quasi imperfecto vite signo

ipse non plena, sed imperfecta vita signari videretur.
 Dignum etiam fuit, ut hisdem speciebus, quibus alitus et crea-
 tur caro et sanguis in quotidies homino naturaliter, con-
 cretus etiam in dominico homine spiritualiter, non solum
 propter commodiorem aptitudinem sacramentalis perceptionis,
 sed etiam ut adiuveretur fides aliqua evidentia similitudinis,
 quia si panis in carnem, et potus in sanguinem cuiuslibet
 transformatur naturaliter, quanto magis, si Deus voluerit,
 in carnem et sanguinem suum transferatur omnipotentia-
 liter?

Sed et alius speciebus non potuit aptius significari in nobis
 unitas sui incorporationis, quam eis, quod in communibus
 cibis et potibus familiariter et verius solent incorporari nobis.
 Item ipsius ecclesiastici corporis unitas ad invicem aptius
 signatur, quia sicut panis ex multis granis, et vinum ex
 multis acinis, sic ecclesia ex variis personis colligitur.

Item, quia panis et vinum proprie proprius cibus et potus est
 non bestiarum sed hominum, ideo Christus utriusque usus
 est mysterio, ut singularis et propria hominum crederetur
 refectio; cui etiam postmodum per apostolos aquam ad-
 misceri voluit, qui communis potus est bestiarum et hominum,
 ut ad unitatem tanti mysterii pertinere signaret non solum ius-
 tum, sed et peccatorem, si poenitentia vellet consortium, ut
 quod suum erat, ipse per se in exordio sacramenti prius exe-
 queretur, et nos, quod nostri erat mysterii, postmodum
 adderemus.

Quod autem cibum mortalitatis videri voluit in sacramento,
 cum intrinsecus vita aeterna sit, nostro contemperavit mysterio,
 ut quia eodem suo sacramento interioris renovamur ad vitam,
 nec tamen exterioris immutamus ad immortalitatis gloriam:
 ita in suo sacramento nihil exterioris immutaretur, cum
 tamen interioris idem hoc in nobis inveniremus, quod de ipso
 crederemus, quia vitam de vita reciperemus. Quia igitur
 nos necdum apparemus quod sumus, ideo Christus noluit
 apparere, quod est, ut sit desiderabilior; quia tunc quidem
 apparebit quod est, quando nos apparebimus quod sumus,
 ut sit gloriosior. Unde Joannes in epistola sua: filii Dei
sumus, et nondum apparet quod erimus. et Paulus: cum
autem apparuerit Christus vita nostra, tunc et nos appa-
rebinus cum ipse in gloria. Sicut ergo in Emmaus pere-
 grinis a fide peregrinus apparuit in specie, sic nobis peregrinis
 in mundi exilio peregrina et extranea sibi specie apparet
 in sacramento, ut quia quod de nobis exterioris apparet,
 mortale est, mortalitatis cibus ipse exterioris videatur, cum
 tamen per ipsum, qui mortalitatis est alimonia, intus vere
 et invisibiliter mors aeterna sanetur.

Quodritur autem, quandoquidem tantum sacramentum vita est,
cum Christus dicat: qui manducat carnem meam, et bibit
sanguinem meum, habet vitam eternam; quare non statim et-
iam in corpore per vim tanti sacramenti vivimus eternaliter,
cum de futuro non dixerit habebit vitam eternam, sed habet
presentialiter? Sed sciendum, quia sicut ad id dictum est:
quacumque die vetitum comederis, morte morieris, et tamen
eadem die non in corpore, sed in anima mortuus est. sic
Christus dicit: qui manducat carnem & meam et bibit san-
guinem meum, habet vitam eternam, non quod in corpore
statim eternaliter vivat, sed ut animam, quae prius in Adā
mortua fuit quam corpus, per unitatem tanti sacramen-
ti resuscitatam adstruat: ut scilicet recto ordine ipsa, quae
peccando a Deo, qui vita eterna est, divisa prius fuit mortua,
per communionem tanti sacramenti iterum coniuncta Deo et
unita credatur, et sit prius rediviva. Quia enim peccando
Adam a Deo divisus est, ideo Deus postmodum in morte corpo-
rali Dividuum eum fecit a seipso, ut in corporis et animae
divisione cognosceretur, quia ipsa eius anima Deo, qui ver-
itas est, adhærescit. Quia mors exterior mortis interior
tam erat figura quam poena, ideoque ^{hinc} ^{ve} ^{de} hinc mor-
iundo erat quoddam ipsius culpe medicina, si Deus prius
abstulisset poenam medicinalem, quam culpam mortiferam,
incurabiles nos redderet, quia ablata poena magis condelecta-
remur culpe, et ita culpa vigente et obstande nullus Divinus
relinqueretur locus gratiae. Cum igitur culpa mors sit animae,
interim punienda erat per temporalem mortis molestiam, et
sic sananda per gratiam, ut interim in regno mortis amari-
tudo passionum et laborum peccata excoquens purgaret, et
ita gratia celestis virtutum germina quae liberius eo u-
berius inferens nos vite aeternae reformaret.

Propter peccatorum igitur excoctionem et purgationem non erat
interim mors temporalis auferenda, sed aeterna, ne aut in mun-
di aut iniqui requiem obtinereamus illicitam, aut in becilles
et immeriti iustitiae reciperemus mercedem nobis indebitam.
Non enim est Divina Discretionis aequitati condignum, ut
vel sibi solvata perversorum immunditia suam suscipiat
puritatem, vel immeritorum ignaviam remunerans nullo
magis merito homini quam lapidi tanto sub gloria lat-
giretur dignitatem. Ne itaque peccati obstinatione in-
curabiles fieremus, magna sua gratia mortem non ab-
stulit temporalem, ne in aeternum nos eremur; vitam
aeternam distulit, ut maiori eam merito maiori que
fructu reciperemus, quia pro certo, nisi ita esset, ad finem

Christi omnes convolarunt tantum modo propter presentis
 vite eternitatem, et ita dum tanto feuritatis torpore non
 exorcerentur ad bonum futuram gloriam Christi maius amitterent
 lucrum. Unde etiam Deus ad misericorditer prohibuit lignum vite
 dicens: videte, ne forte sumat de ligno vite; quia scilicet, qui in ani-
ma perierat per lignum inobediens, viveret etiam in carne eter-
naliter per concessum lignum vite, ex toto periret, dum in carne d-
ternaliter moriens incurabilis esset, ut Demones, vel etiam post
 hanc vitam cum carne victuri eternaliter mali homines. Mali
 enim etiam in corpore vitam eternam habebunt, quam tamen
 magis mortem dixerim, quia Deus, qui vera vita est, non place-
 bunt, et ideo sine Divina gratia misera erit eis eternitas,
 quia eterna miseria.

Quoritur autem, quare eternitas felicitatis vel poenae retribuatur
 temporalibus meritis reatus vel iustitiae? Ad quod respon-
 dendum est quia Deus non temporalem actionem, sed perpetuam
 boni vel mali remunerat vel damnat voluntatem, quod si in
 eternum viveret, in eternum in suo proposito permaneret, ideoque
 iuste eternitatem retributionis eternae appendit voluntatis.
 Unde etiam est, ut ait apostolus: non sunt condigna passiones
huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis;
quia si ab initio mundi usque ad finem non modo quis pro
Deo laboraret, sed et pateretur, non tamen esset condignum,
 ut hoc temporali commercio eternitatem mercaretur. Ne tamen
 malis diutius liceret peccare ad maiorem sui poenam, ne etiam
 bonis in mundi exitio tenderet vivere, si nimia eis foret dilatio
 ad patriam, brevioris dies Deus humanam vitam propter electos,
 ne pravorum afflictione, vel nimis suo labore deficerent.

Sed et ne imminutio temporalis laboris a liquo eterni premii
 videretur dispendium, ipsius Procuratoris sui vitam, quo nemo
 maior ipso teste surrexit, triginta duorum et semis annorum
 esse voluit, sui etiam ipsius, qui super omnes est, eodem numero
 consummavit; ut quia Deus non curat, ex quanto tempore,
 sed ex quanto corde sibi serviat, perfectionem meriti non
 tempori adscriberet, sed virtuti. Ecce enim in tantillo tempore
 plenam obedientiam Patri servavit, quod nullus ab origine
 mundi facere potuit. Et quis diutius eo videri potest, si temporis
 diuturnitatem et virtutem meritorum perfectioni sufficere
 videret? Sed et quomodo Ioanne nemo maior surrexit, et
 cum Abraham et Isaac et Jacob, et ceteros quam plures
 in obsequiis divinis diutius laborasse constat? Sed evidens
 est pro certo, quia etsi plures eo laboraverunt diutius, nemo

perventus et parvus, qui tempore iuventutis suae iuventus
est in tentatione fidelis et fortis, quo tempore caro spiri-
tui est rebellis: adeo, ut occidendus etiam. Hec tamen incertum
non metueret in carcere, quia fratri suo virorem suam pro
sumpsisset tollere.

per se
Quodritur autem, quare panis in carnem, vinum in sanguinem
per se consecratur, et illud per se caro, et illud sanguis per
dicatur, cum in carne totus Christus, et in sanguine totus
Christus sumi credatur, nec tamen Divisim duo Christi, sed
in utroque unus solus Christus? ad quod respondetur,
quia ipse mos videtur in ecclesia ab ipso Christo, qui corpus
et sanguinem Divisim consecravit et dedit, non ad Divisionem
substantiae suae, ut illi duos Christos acciperent, sed ad Discre-
tionem figuram, ut panis, dum dentibus attrahitur, carnem Christi
in passione attritum, et dum vinum in ore fidelium funditur
sanguinem Christi de latere ipsum signaret. Sed nec ideo
corpus et sanguis per se dicitur, quasi corpus exanimae, et
sanguis effusus et Divisus a corpore credi debeat: cum utrum-
que unus sit Christus immortalis, indivisus; sed in memo-
riam passionis eius ita dicitur, quia in ipso sacramento
mortem Domini annuntiare debemus, Unde etiam aqua
in sacramento admiscetur, non solum ut capiti suo Christo
populum ecclesiasticum unum significet, sed etiam ut aquam,
quae de latere Christi cum sanguine fluxit, representet.

Dicuntur autem duo Divisa sacramenta panis et vinum
quantum ad diversas suas species, cum tantum sint unum
quantum ad unam eandem suam significationem. Unde
Augustinus dicit sacramentum ecclesiae duobus confici duo-
busque consistere, uno scilicet sacramento, quia panis et vinum
idem significant, et una re sacramenti, quia corpus et sanguis
unus est Christus. Alioquin non duobus, sed quatuor con-
sisteret ecclesiae sacrificium, essentque sicut duo sacramenta
panis et vinum, sic duo discreta res sacramenti corpus
et sanguis: quod est impossibile, cum Christi corpus non sit
exanque et mortuum. Ideo etiam corpus et sanguis Divisim
in sacramento videntur, ut quia Christus pro nobis mor-
tuus est, nos, qui corpore et anima perieramus, corpus per
corpus, et animam per animam redimens, corpus et animam
suam pro nostra redemptione in morte Divisa fuisse signatur,
dum corpus eius in sepulchro iacuit, anima vero ad

liberandas sanctorum animas ad inferna descendit.

104

Cum igitur in tali mysterio corpus per corpus, anima au-
tem Christi significanda esset per aliquam visibilem speciem,
nihil inventum est in creaturis, per quod vicinuis et certius
representaretur, quam per sanguinem, qui sicut est anima
ipsius. In quo etiam, ut animas nostras significet et corpora
nostra animas Christi et corpori uniti et conformari debere,
simul et corpus et sanguis sumitur a fidelibus, ut sancto
corpore et anima Christi toto Christo totus homo in
anima et corpore vivificetur, dum ipsa caro Christi,
ut dictum est superius, non exanguis et mortua, sed viva et
vivificatrix creditur. Unde ait Augustinus: nec caro sine san-
guine, nec sanguis sine carne vive communicatur. Item
Gelafius Maiorico et ~~Sancti~~ Joanni episcopi: comperimus,
quod quidam sancta tantum cor totis sacri portione a ca-
lice sacri cruoris abstineant: qui procul dubio aut integra
sacramenta accipiant, aut ab integris arceantur, quia di-
visio unius eiusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non
potest provenire.

Quodritur autem, quare in candido pane consecretur magis
caro Christi, quam in nigro vel cuiuscumque coloris,
cum sanguis consecretur in vino albo vel rubro, vel cuius-
cumque coloris? Pane quidem cuiuscumque annonae sive co-
loris non prohibetur fieri corpus Christi, si necessitas
fuerit; sed debet revera eum candidissimum esse, et mun-
dissimum; si facultas non defuerit, qui transferri debet
in splendidissimum corpus Agni immaculati. Sicut enim
mucor et vetustas in tali sacramento prohibentur, ne iro-
gent sumentibus fastidium, sic in eo nihil debet esse, quod
sumendi minuat desiderium.

Item quodritur, quare in azymo pane consecretur magis
caro Christi, quam in fermentato vel pccato, cum sanguis con-
secretur in vino seu pccato et puro, seu cum fece ut musto
de racemis statim expresso? Quare igitur pccum vel fermentum
in pane refulatur, cum recipiatur in vino, quo idem sacra-
mentum conficitur? Ut enim supra dictum est, panis et
vinum unum sacramentum est, quia in utroque unus Christus
est. Utrum ergo ex azymo an ex fermentato pane corpus
Christi confici debeat, veteres Latinos et Græcos magna

concoctatio est, adeo, ut illi ipsos azymatos, ipsi illos
fermentarios quasi cuiuslibet heresis notent vocabulo,
cum tamen, ut multis bonis catholicis videtur, non sit
contra fidem Christianam, seu azymum seu fermentatum
sacrificetur; tum quia utrumque panis est, et sicut utrum
que vitam transitoriam, sic corpus Christi. Id est eternum
tum quia quamvis de azymo pane Christus corpus sum-
fecerit, forsitan non quis res, quod fiebat, hoc exige-
bat, sed quia coena, in quo hoc factum est, panem alienum
non exigebat, panem tamen fermentatum non posthabuit.
Quamvis enim in veteri lege preceptum sit, azymum
panem in pascha comedi, ut per eum significaretur
figuraretur Christus sincerus et mundus fore, et nos etiam,
qui manducaturi eramus corpus eius, similiter monere-
mur purificari ab omni fermento malitiae et nequitiae:
figura tamen tali in pane illo non indigemus, de quo
carnem Christi conficimus, quia de figura veteri ad veri-
tatem transivimus, azymum et puram carnem Christi
in quocumque pane consecrato sumimus.

Adstruunt etiam, quia sicut ad invocationem Divini no-
minis, quod in nullo sacramento annullari creditur, sed
sola per Dei gratiam omnia omnibus operatur, non ob-
sint vel prosint sacerdotum merita, quo magis vel minu-
fiant sacramenta ecclesiastica: sic nec color nec species
aliqua panis vel vini obest vel prodest, quo magis vel
minus corpus Christi fiat, dum tantummodo sit panis et
vinum, quorum substantia, ut Christus precepit, in sub-
stantiam corporis Christi et sanguinis transeat.

Dicunt tamen Graeci, iniuste Latinos azyma immolare,
cum azymum veteris testamenti sit, et Christus omni ve-
tustate ablata, ut pote pro salute salutis humano
superflua, non azyma sed fermentato novum testamentum
instituerit. Contendunt enim, quia novum testamentum non
perfecte constituitur, nisi omnino vetus tum in azymis,
quam in ceteris suis ritibus destituitur. Delectantur igitur
Latinorum sacrificia, quia in eis ipsos Judaeizare reputant,
immolando azyma.

Dicunt e contra Latini, Christum in azymo pane novum te-
stamentum instituisse, quia cum quarta decima luna ad
vesperum testamentum compleverit, et novum instituerit, fer-
mentatum in cunctis finibus Israel inveniri non licuit.
Qua propter quia coena ipsa, in quo hoc factum est, panem

functum modo a Zymum exhibebat, a Zymo pane novum
testamentum instituebat. Quod si Christus non iudai-
zando fecit, quis nos imitando eum iudai-
zare disceret?

Sed opponunt Graeci, Christum fermentatum panem
mirabiliter sibi exhibuisse, sicut de quinque panibus le-
gitur quinque millia hominum pavisse. E contra Latini:
quia hoc miraculum eum fecisse non legitur, licet potuerit,
quod tamen fecerit nulla auctoritate affirmatur, pro-
fectum qui cotenus ita legem servaverat, ut ex ea nec iota
unum solvere voluerit. Quia enim natus ex muliere,
factus sub lege debitor legis exstiterat, si cotenus
legem solvisset, legem transgrediendo peccator fieret, cau-
saque nostris salutis periret. Nisi enim omnino innocens
et mundus pro nobis immundis et iniustis occumberet, non
alieno sed suo culis debitum moriendo solveret, et sic ad
peccato non delicto regnum mortis aeternae non cessaret.

Cum enim de observantia a Zymorum lex dicat, qui-
cumque fermentatum comederit, peribit anima de Israel;
iustam occasionis suae causam Iudaei invenissent, si eum
ut legis transgressorem jurarent. Qui enim adversus eum
tam studiose tot falsos testes subornaverunt, creditore
ipso, qui caesus interfuit, deferente tam iustam causam
non reticissent.

+ l. occisionis

Opponunt Graeci: quia etsi ante passionem legis debitor fuit,
post resurrectionem legi nihil debuit, quia, ut ait Apostolus,
Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra
non dominabitur, quod enim vivit, vivit Deo. Quoniam i-
gitur post resurrectionem non legi, sed Deo vivit, ideo ipse nil
legi iam debens baptismum novae gratiae, quod ante non
fecerat, in remissionem peccatorum non Iudaeis tantum, sed et
omnibus gentibus iudicari et dari instituit. Unde etiam
adfirmant, quia etsi Christus panem a Zymum consecraverit,
non tamen hoc imitandum est in ipso, sicut nec circumcisio-
nem cum baptismo, nec celebrationem veteris Paschae cum
novae usurpamus, quamvis ipse ut mediator novi testamenti
ac veteris, illud complendo, illud instituendo peragere signa-
tus sit, quia ante passionem quidem aliqua novi testamenti
ac veteris pro sua dignitate rite perfecit; sed post resurre-
ctionem omni legalis vetustatis umbratica superfluitate
remota solus gratiae veritatem omnibus instituit.

Dicunt e contra Latini, quia revera hoc salubriter imitan-
dum est in ipso, quod eulesis suae faciendum instituit

exemplo, testimonio, precepto. Cum enim dixerit panis,
quem ego edo, caro mea est pro mundi vita, a zymum panem
benedixit, fregit et dedit dicens: hoc est corpus meum, quod pro
vobis tradetur; et addidit: hoc facite in meam commemora-
tionem. Cum ergo testatus sit, a zymum panem corpus suum
factum, et sine exceptione preceperit, hoc in sui memo-
rationem esse faciendum, quis attestante Deo non credit, a zy-
mum panem corpus Christi fieri? quis ad hoc idem facien-
dum non obediat precipienti sub exemplo idem facientis?
Si mortiferum sciret Christus suis fidelibus fore, se a zymo
pane, corpus suum conficere, sicut cuncta peccata ne hoc facere-
mus interdixisset, vel saltem facere non precepisset. Nunc
autem cum dixerit hoc facite, et a zymum non exciperit, quis
exciperet, quod ipse non excepit? aut quis audeat prohibere,
quod ipse in sacramento suo non prohibuit, sed ipse faciens vult
hoc ipsum facere precepit? Cum dicit: hoc facite, conve-
nienter subauditur quod ego; quis equidem compe-
tentem subaudire audeat, sed non de hoc, unde ego. Item:
si mutandum est fermentatum a zymo, mutetur etiam
quotlibet alio liquore vinum. Si enim vinum recipitur,
cum a zymum refutatur, cum sicut ex a zymo, sic ex
vino Christus vetus pascha finierit, et novum nichoa-
verit, et utrumque nobis in sacramento suo eque cele-
brandum tradidit, Iudei autem eque utantur in cere-
monis suis vino, sicut et a zymo. Hoc utique Christus
faciens non fecit tantummodo, ut preceptum se a zymis
in pascha servaret, sed etiam fermentarios, quos prohi-
debat, reprobandos a zymatas approbaret, aut si etiam fer-
mentarii approbarentur, ipse a zymata a zymitis reproberet.
Si enim divina sacramenta per eas elementorum species,
quod digniores sunt, celebrare debemus, quem panem di-
gniore[m] estimabimus, quam ovum, quem et vetus lex
ad significandam, et Evangelium elegit ad exhibendam
Dominici corporis veritatem? In lege a zymum panis
afflictionis dicitur, ut per hoc etiam nos, qui memoriam
passionis Christi in sacramento recolimus, animas nostras
affligere doceamur. In gratia etiam, ut ait Apostolus,
non in fermento veteri, sed in a zymis sinceritatis et veri-
tatis epulari monemur, ut per a zymum sinceri et veri esse
debere signemur.

quid igitur ad conficiendum Christi sacramentum dignis,

+ sic.

quam illud, quod et veritate et figura salutem omnium operatur? Nec tamen figuris utentes Judaizare putandi sumus, quia licet in hoc faciamus idem quod Iudaei, non tamen eadem causa facimus qua ipsi; quia non facimus, ut Judaifraum servemus, et cum ipsi suis figuris tantum portendant, ut Christum per alymi figuram qualemcumque significamus; sed potius quod sine fermento infectione peccati ille fuit, cuius corpus immolatur, representamus, et nos ipsos secundum apostolum, ut eulemus non in fermento malitiae et nequitiae, sed in alymis sinceritatis et veritatis, adineamus.

T futura

Cum ergo nos Christum non talem futurum ut Iudaei, qui futura figurant et expectant, sed fuisse verum ut Christiani significemus, et nos tales fieri, qualis ipse est, moneamur, in alymo frustra nos per reprehendunt quod, nisi forte velint, ut quia vetera transierunt, in quibus umbra transierunt, nullis figuris utantur Christiani. Quid est igitur, quod ait apostolus: consecrati sumus cum Christo per baptismum in morte, si baptismus non est nobis figura mortis et sepulturae?

Sed forte non visdem nos uti figuris, quibus illi utuntur in suis ceremoniis. Sed si idem vetatur alymum, quia eo utuntur Iudaei in ritibus suis, ita eorum etiam vetetur fermentatum, quia eo etiam utuntur Iudaei in suis sacrificiis. videtur in Levitico: offeret panes fermentatos cum hostia gratiarum, quod offertur pro pacificis. Item in eodem: In Pentecoste offeretis panes primitiarum de duabus decimis singulis fermentato.

quia igitur nulla ratio cogit, ut alymum a Christi sacrificio repellatur, dignum est, ut quod Christus instituit, omnis autem ecclesia proter graecam a primordio sui ex traditione principum ecclesiae, Petri scilicet et Pauli, celebravit, indefinenter conservet, donec Christus ad iudicium veniat, sicut ipse instituit. Si enim, quia apostolus ait vetera transierunt, ecce facta sunt nova, credantur transire et perire omnia veteris testamenti instituta, ubi est dilectio Dei et proximi? ubi sunt precepta Decalogi? ubi est ordo Levitarum et sacerdotum, dedicatio altaris, templi? Haec omnia ab illis ad nos non desiciendo sed perficiendo transierunt. Encenia, Pascha, Pentecosten, Quadragesimam, quia in veteri lege instituta sunt, celebrare non desistimus. Pontifices, sacerdotes, Levitas, reliquosque ordines ad exemplum veterum instituumus, et cetera quam plura in hunc modum.

Decretum Dei fuit, homines per sacramenta salvati, quorum primum coniugium fuit. Videamus ergo eius originem, institutionem, causas institutionis, principalia bona, causas solutionis, quibus liceat repetere coniugium post solutionem, et variationem, quod aliquando fit secundum locum, vel tempus, vel ritum.

Origo.

1. Cuius origo in paradiso coepit, quando Deus Evam de latere viri dormientis formavit. Unde ille erigens de dilectione et modo, qui fieri debet inter virum et mulierem, statim prophetavit dicens: Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea; propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adheret uxori suae, et erunt duo in carne una.

2. Huius autem originis Deus institutor fuit; unde Augustinus: benedictio Divina nuptias instituit; postquam enim creavit masculinum et feminam, benedixit eis dicens: et escite et multiplicamini; et crescere est fecunditatem sexus accipere, multiplicatio vero fit per coniunctionem viri et feminae.

Tunc autem institutum fuit ad officium, modo ad remedium. Unde Augustinus: utriusque sexus infirmitas propendens in vitam turpitudinis, recte excipitur honestate nuptiarum, ut quod sanis propter esse officium, aegrotis sit remedium. Sani autem fuissent, si non peccassent; sed postquam peccaverunt, quemdam inordinatum et bestialium motum senserunt, qui vellet suffluere per multa; sed Deus volens illum limitare, coarctavit eum sub unius uxoris fœdere. Qui motus in nuptis ordinatur, in continentibus cohibetur, ut sicut per peccatum supplicium, ita per supplicium fiat meritum. Ante peccatum vero sine ardore libidinis coire poterant. Unde Augustinus: poterant in paradiso esse honorabiles nuptiae, et thorus immaculatus, Deo hoc postante, ut sine omni inquieto ardore libidinis, et sine omni dolore pariendo gigneretur filii.

3. Oportet etiam inspicere causas primae et secundae institutionis; prima namque institutionis causa fuit proles procreatio; unde Augustinus: Deus concinivit marrem et feminam causa procreandi; et Ambrosius: pudor est feminis procreantibus nuptiarum non habere, quibus haec est sola causa nuptiarum. Secunda institutionis causa post adventum Christi est desertio fornicationis. Unde Augustinus: cum ex omnibus gentibus largissima copia suppetat ad implendum numerum sanctorum, libido sordida voluptatis sibi vendicat, quod necessitudo proles non postulat. Primum postulabat, cum pauci essent cultores Dei: unde concessum fuit

obiectio.

Inere conjugueas, et ubi multis mulieribus: male non posu-
lat, sed pro vitanda fornicatione conceditur. unde apostolus:
unusquisque habeat suam propter vitandam fornicationem.
sed cum fornicatio, quod est causa coniugii, mala sit, coniu-
gium malum esse videtur. quod Augustinus removet dicens:
non quia libido et incontinentia mala est, coniugium malum
est, sed propter hoc bonum excusabile fit illud malum. et
iterum: non propter coniugium libidinem laudamus, nec pro-
pter libidinem coniugium damnamus, sed propter hoc bonum
veniale fit illud malum. apostolus: si uxorem accepisti,
non peccasti; si virgo nupsit, non peccat. Notandum tamen
est, quod ubi fit bonum, quodve malum; bonum est evita-
tio fornicationis et procreatio prolis, malum incontinentia
atque libido.
Est et alia causa secunde institutionis, scilicet procreatio
prolis. unde Augustinus: causa generandi coniugium fieri
testatur apostolus dicens: solo iuniores nubere, et subiunxit
causam, filios procreare.
quod etiam, si masculus et femina iungerentur non causa
prolis, sed causa solius concubitus, ea fide media, ne alter
id cum altero faciat nisi ipsi ad servitium, si coniugium
dici possit. Et subiungit: potest, si nec vitent nec impediant
prolem, et habeant permanendi voluntatem.
quod etiam, si alter coniugatorum habuerit fidem et causam
coniugii, alter vero non habuerit, si coniugium fit. Ad quod
dicitur: ille qui habet fidem et causam coniugii, coniunx et
legitimus est; qui non habet, fornicarius est. Ab eulefia
tamen ferarandi non sunt, si sub testibus et nuptiarum
solemnitatibus copulentur.
Contra hoc, quod dictum est, coniugium bonum esse, et ad
veraedum institutum fuisse, opponi potest illud apostoli:
bonum est homini, mulierem non tangere, et item: qui est
cum uxore, cogitat ea, quae mundi sunt, quod nisi malum,
fuisse, minime apostolus prohibuisset. Cui obiectioni
apostolus contrarie videtur dicens: si uxorem acceperis,
non peccasti; si virgo nupsit, non peccat. Et Augustinus:
coniugium bonum est, conjugalis pudicitia donum Dei est,
quod tamen infra vidualem et virginalem pudicitiam est...
quibus oppositionibus responderi potest, quod dicit apo-
stolus; si uxorem accepisti, non peccasti, dictum esse de
nuptiali bono; illud autem, bonum est homini, mulierem
non tangere, de malo coherente coniugio. unde Augustinus
vitiis

vitia per se mala sunt, coniugia et potestates per se bona sunt, sed per ea mala, quod circa ea sunt, mala sunt. Coniugium vero malum est per id, quod dicit apostolus: Bonum est homini, mulierem non tangere; et item: unusquisque habeat suam propriam uxorem propter fornicationem. Potestates vero propter elationes et oppressiones male sunt. Novent igitur per ea mala, quod circa ipsa sunt. Quorundam namque malum, scilicet quidam pruritus libidinis, redi sequens est omni concubitu, etiam illi, qui fit causa prolis, ad Thoret. unde Augustinus: carnalis concubitus, qui fit causa prolis, non habet culpam concupiscentie non satians, sed tamen habet culpam cum coniuge, venialem tamen propter thori fidem. Est et aliud coheroris etiam malum, videlicet incontinentia, pro quo apostolus concessit carnaliter commisceri. Quod, ut dicit Augustinus, videretur non esse peccatum, nisi subiunxisset: hoc autem non secundum imperium, sed secundum indulgentiam dico.

Quodritur etiam de concubitu coniugatorum, qui non fit causa prolis, neque vitandae fornicationis, sed tantum causa delectationis, si venialis sit? Quod venialis sit, testatur Augustinus dicens: quidquid coniugati immodestum, invidiosum, fordidumque agunt, non est vitium, sed culpa hominum, quod tamen per nuptiale bonum excusatur, nisi fiat contra naturam, vel impediat tempora orationis.

Quodritur etiam, si vis velit esse continens sacro tempore, et videat uxorem pravam ad libidinem, si debeat ei satisfacere? ad quod dicimus, quia in omni tempore debet ei reddere debitum, ita tamen, quod ab ipsa exigatur. Unde apostolus: vis non habet potestatem sui corporis, sed mulier; et e converso: mulier non habet potestatem sui corporis, sed vis; in quo comparati sunt. Iohannes Chrysostomus: si abstinere a coitu sine uxoris voluntate, das illi fornicandi licentiam, et peccatum illius tuis imputatur abstinentie.

¶ Vis quibusdam malis coniugio adherentibus, quod tamen per bona coniugii excusantur, videamus et ipsa bona, de quibus Augustinus tria principalia ponit dicens: nuptia et coniugium bonum est: quod autem nuptiale bonum est, nunquam peccatum esse potest. Hoc autem tripartitum est, scilicet fides spes prolis, sacramentum. In fide attenditur, ne proter coniugale vinculum cum altero vel altera concumbatur: in spe, ut amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur: in sacramento, ut

coniugium non separatur, et dimissus aut dimissa nec
causa prolis alteri copuletur. In hoc etiam sacramento
est consilium nuptiarum, scilicet consensus. Unde Augustinus,
manet inter coniugatos quoddam ^{est} vinculum, quod nec separatio
localis, nec cum altero copulatio separare potest. Per hoc i-
gitur sacramentum differat a fide, quia fides inter con-
iugatos violari potest, sacramentum vero, quantum in se
est, numquam violari potest. Unde Augustinus: sacramento
semel accepto numquam aliquis carebit; et item: ordinatio
clericorum, quae fit ad congregandam plebem, et si ille
effectus non sequitur, ordinatio tamen permanet. Unde
videtur, degradatos laice tractari non debere.

Notandum quoque est, bonum coniugium vocari sacra-
mentum propter mysterium occulto significationis, quo
Christus et ecclesia designatur. Aliquando etiam sacra-
mentum nomen est coniugium, veluti cum dicitur sacra-
mentum coniugium ^{id est} sacrum coniugium.

Notandum etiam, aliud esse coniugium, a laudrem coniugium.
Sicut enim aliud est sacramentum baptismi, scilicet aqua
benedictio et corporalis immersio, et aliud res sacramenti, id est,
animae ablutio, ita coniugium est maris et feminae copu-
latio, res vero coniugium est fieri membrum Christi. Qui
enim in legitimo coniugio legitime vivunt, per ipsum
etiam coniugium Deo serviunt, et eius membra fiunt.

Et sicut virgines in virginitate sua, et continentes in con-
tinentia sua, sic et boni coniugati, res legitimam copu-
lationem efficiuntur membra Christi; et virgines quidem sum-
mum gradum, continentes medium, coniugati respicientium:
et in hoc sunt tres viri, quos solos salvandos esse scriptura
dicit, Daniel, Noë, Iob, scilicet virgines, continentes, coniugati.
Sacramentum ergo boni et mali habere respicit, rem sacra-
menti boni tantum.

Sic fides aliud est, et aliud res, id est, utilitas, fidei. Fides est, ne
propter conjugale vinculum cum altero vel altera concumbatur;
res fidei, fieri propter Deum. Spes prolis est, ut amanter sus-
cipiatur, benigne nutriatur, religiose educatur; res prolis, ut
propter Deum desideretur, et ad honorem eius gloriose religiose
educetur. Sacramentum, vel coniugium separatur, et dimissus aut
dimissa nec causa prolis alteri copuletur: res sacramenti, fieri
propter Deum. Fides ergo omnibus gentibus communis esse potest,
res fidei solis fidelibus. Sic spes prolis, sic sacramentum.

Et hoc est, quod dicit Augustinus: quodam bona coniugii omni-
bus esse debent communia, sacramenti sanctitatem, quod et res
sacramenti dicitur, populo Dei, id est solis fidelibus.

Contra hoc, quod diximus, fides esse ne propter conjugale vincu-
lum s' opponitur exemplum sanctorum Patrum, qui propter u-
xores alios se copulabant. Sed hoc neque adversatur, neque
destruit huius temporis institutionem, quia modo multi, tunc
pauci erant cultores Dei. Unde illud venerandum, non imi-
tandum fuit; quos etiam excusat Augustinus dicens: anti-
qui patres multis mulieribus utentes, non peccabant, quia
neque contra naturam, vel morem vel preceptum fuerunt:
contra naturam non, quia non causa libidinis, sed gignendi
filios faciebant: contra morem non, quia eo tempore talia
fiebant: neque contra preceptum, quia nulla lege prohibi-
tum erat. Augustinus etiam assignat eis meritum dicens:
sicut non fuit in eis meritum patientis in Petro, qui passus
est, et in Joanne, qui passus non est: ita non fuit in eis
meritum continentis in Abraham, qui uxorem duxit, et
in Joanne, qui non duxit; huius enim coelibatus, et illius
connubium per distributionem temporum aequaliter Deo
militant, quia Abraham continentiam per habitum, connu-
bium vero per usum habuit. Sicut enim aliquis iustus et
sanctus cum Christo sumit cibum non cupiditate vivendi, sed
officio consulendi, ita illi non cupiditate libidinis, sed officio
generandi pluribus se coniungebant. Sacramentum vero nu-
ptiarum nostri temporis, ut Augustinus dicit, sic ad unum
et ad unam reductum est, ut ecclesie dispensationem non liceat
esse nisi unius uxoris virum: quod acutius intellexerunt,
qui nec cum, qui catechumenus vel paganus alteram habuit,
ordinandum esse consueverunt. Quod in paradiso ideo inter
duos institutum fuit, ut ab initio nuptiarum honestum
promeretur exemplum. Si autem mortua una uxore qui-
libet aliam duxerit, non impedit ad bonam vitam remissionem,
sed ad ecclesiastici ordinis necessarium signaculum.

Quod etiam, si liceat iterari coniugium? quod
Augustinus non prohibet dicens: non damno bigamiam vel
trigamiam, nec etiam, si dici potest, octogamiam; non enim
audeo dicere propter seipsum humane verecundie, mulieri non
esse peccatum nubere, quoties voluerit: nec audeo dicere pro-
ter auctoritatem scripturariam, quotastibet nuptiis damnare.

Sed opponitur, quod in Neocesariensi concilio dicitur:
non consenti presbyterum interesse nuptiis bigami;

cum enim bigamus equali poenitentia, quis res byster
illius nuptiis possit probere consensum? Sed hoc non de illo,
qui mortua una, sed de illo, qui vivente una ducit aliam,
dictum est.

Si forte illa fuerit fornicaria, quid dicitur, si possit illam dimittere?
Ad hoc Dominus dicimus, quia primum competentem et aptam
suis moribus quodere debet; sed si fornicariam duxerit, non
dimittere, sed corrigere debet; nec tamen interim vituperandus,
sed laudandus est. Unde Hieronymus in explanatione Osee:
non est culpandus Osea propheta, quod meretricem duxit,
immo laudandus, quia de incesta castam fecit. Non qui bonus
permanet, pollutitur, si societur malo; sed qui malus est, in
bonum vertitur, si boni exempla spectetur.

Solebat etiam quæri, si coniugium tantum sit inter fideles, an
etiam inter infideles? Ad quod diversi diversi dicunt.
Quidam enim pretendendo auctoritatem Ambrosii et Au-
gustini negant coniugium ab infidelibus contrahi posse.
Ambrosius dicit: non est ratum coniugium propter Deum, id est,
propter fidem Dei, et ideo dimisso fidei propter Deum ab in-
fidei non est peccatum, si alii copulatur. Et Augustinus:
dimisso propter Deum non est peccatum, si alii copulatur;
iniuria enim creatoris solvit ius matrimonii. Sed Ambrosius
inter infideles non negat coniugium, sed ratum esse. Et Augusti-
nus non coniugium, sed peccatum esse negat. Sed ad hoc, quod
dicit Augustinus, iniuriam creatoris solvere ius matrimonii,
apponitur illud Apostoli: fidelis non dimittat infidelem;
et subiungit causam: quomodo enim sis mulier, si virum
solum facias? Quod ipse Augustinus solvit dicens, A-
postolum non præcipiendo, sed monendo dicitur. Quos enim
Dominus non prohibuit nec præcepit præcepto legis, Apосто-
lus monuit consilio charitatis. Sunt enim multa, quæ ex
lege non consuevimus facere, sed libera charitate; et
hæc sunt gratiora in officiis nostris, ut ea, quæ licet nobis
non impendere, ex dilectione tantum impendamus. Et item:
cum evangelium primum gentibus cepit predicari, invenit
quosdam gentiles gentibus coniunctos, quorum si unus con-
verteretur, et alter non, nec prohibuit nec præcepit sepa-
ri. Prohiberi non debuit, quia iniuria a fornicante disce-
dere permisit; et subiungit causam; quod enim maior fornicatio,
quam in corde? Præcipi non debuit, quia contra Dei inspi-
ratiōem coniuncti non erant.

Sed quæritur, cum Deus nec prohibuit, nec præcepit remanere,
quare Apostolus præcepit remanere? Apostolus irritus
inspiratus non præcepit, sed consilio charitatis monuit;

quia quamvis liceret separari, tamen non expediret pro-
 pter hoc, quod dicit Augustinus, ne in aliena coniugia
 caderent, et ibi adulterinis nexibus ligati non facile solve-
 rentur. Quoddam vero licet, et non expedit, ut illud quod
 afferre potest impedimentum salutis: quoddam licet et
 expedit, scilicet quod non affert impedimentum salutis.
 Non tamen illud dicitur bonum, et istud melius, sicut quod
 ait apostolus: bonum est patri filiam nuptum dare, sed me-
 lius est virginem conferre; sed istud tantum bonum, scilicet
 quod licet et expedit.

unde

Sed cum licitum fuit, et non expediret illos separare, quare
 apostolus monuit, et non recepit, ut separarentur? Ideo, ut Au-
 gustinus dicit, quia licita non cum tanto pondere sicut
 illicita prohiberi debent, apostolus monuit consilio cha-
 ritatis fidelem ab infideli non discedere. Quod videtur esse
 contra istud Dominicum preceptum: ne accipias uxorem
 filio tuo de filiabus alienigenis, ne ducat eum post deos
 alienos, et pereat anima eius; sed Dominus de coniun-
 gendis, apostolus de non coniugendis dixit.

Quidam alii dicunt, infidelibus etiam coniugium con-
 venire, quod his confirmant auctoritatibus Augustini.

Copulatio maris et femine in campo, generandi naturali
 bonum est nuptiarum; sed hoc bene male utitur, qui
 bestialiter utitur: illi autem bestialiter utuntur, qui
 voluptate libidinis, non voluptate prolis utuntur. Hoc
 tam evidens bonum cum infideles habeant, in peccato
 conveniunt, qui fideliter utuntur. Item de eorumdem
 coniugio: res coniugium peccata non coarctat, sed peccati
 peccata vincuntur. Et item: Suspicionem fidelis ab infi-
 deli prohibuit apostolus cum consilio charitatis, ut non
 solum offensa non scandalizarentur, verum etiam, ne cum
 in aliena coniugia incidere, ibi adulterinis nexibus
 ligati difficile solverentur. Unde constat, ibi non fuisse
 adulterium, nisi receperet coniugium.

et non

Commune etiam fidelibus et infidelibus, probari potest per defi-
 nitionem coniugii, quam ponit Hieronymus: coniugium est consensus
 maris et femine individuatam vitam consuetudinem retinens, ~~et~~
~~individuatam~~ ~~concoquantem~~ ~~et~~ ~~carissimam~~ ~~et~~ ~~in~~ ~~se~~ ~~mutuo~~ ~~ut~~ ~~que~~
~~prole~~ ~~vitam~~. Non tamen coniugium et consensus idem
 est, sed consensus est causa coniugii, sicut dicitur: Dies est
 sol lucens super terram, non quod dies et sol sint idem,
 sed sol lucens est causa diei. Et quod consensus, non
 coitus coniugium faciat, testatur Ambrosius dicens:
 non deffloratio virginitatis, sed pactio conjugalis coniu-
 gium facit.

Cui opponi potest, quod dicit Augustinus: illos non habere sacramentum Christi et ecclesie, inter quos prohibetur commixtio sexuum non fuisse. Sed Augustinus non coniugium, sed rem, id est, utilitatem coniugii, id est, individualiter communiendi et carnaliter commiscendi atque proli vitatione, ab eis removit. Unde eodem Augustinus: sacramenta communia sunt omnibus, res sacramenti solis fidelibus committitur.

Hinc opponi potest, quod dicit Augustinus: mulier non pertinet ad matrimonium, cum qua non subsequitur carnale commercium; sed ibi non coniugium, sed utilitatem negavit.

Merum opponitur, quod dicit auctoritas: non est perfectum coniugium, ubi deest carnale commercium. Ad quod dicimus, coniugium aliud perfectum, aliud imperfectum: perfectum, quod plura comitantur; imperfectum, quod pauca; et istud dictum est de perfecto. Propter quod attendendum est, quia multa coniugium comitantur, ut dispensatio, subanctio, consensus, virginitatis defloratio, fides, spes proli, sacramentum: quarum quaedam cause, quaedam effectus proprii sunt: quaedam etiam necessarii sibi coherent, ut sine eis coniugium non fit; ut consensus: quaedam sic, ut licet absint, coniugium tamen manere possit; ut coitus.

quanto ergo plura vel pauciora de his comitantur, tanto perfectius vel imperfectius appellatur. Ille ergo qui dixit, non est perfectum coniugium, ubi deest carnale commercium, non negavit esse coniugium, sed perfectum, id est, omnia sua adiuncta habere; aliquid enim deest, id est, coitus. Rursus ille, qui dixit: matrimonium non facit coitus, sed voluntas; hoc significavit, quia coniugium potest esse sine coitu, non sine consensu, ipsum enim necessarius coheret, et non illud.

Consensus quoque contra videtur aduersari his, quae dicta sunt, non est coniugium, sed contubernium, vel adulterium, vel fornicatio, vel incestus, ubi mulier a parentibus non petitur, nec traditur, nec sponsatur, nec subanctatur, nec dotatur, nec a parvorum, his congruo tempore suscipitur, nec ieiunium nec castitas per biduum servatur, nec sacerdotali benedictione confirmatur. Sed hoc ad verum dicta sunt, unde in eodem Decreto subiungitur: nisi propria voluntas suffragaverit, et propria vota succurrerint.

Licitum est, coniugium commune esse omnibus, sed videamus, quibus licitum sit, et ut melius pateat, inspicimus, definitionem coniugii. Coniugium est consensus maris et femine individuali vitam consuetudinem retinens secundum decretum ecclesie. Hic autem decretum ecclesie late accipitur, quia mores et institutiones ecclesiarum variantur; consensus tamen unus est, scilicet habere voluntatem commanendi et carnaliter commiscendi. Potest etiam aliter describi secundum ecclesie statum: coniugium est legitimus maris et femine consensus s. Legitimus dicitur, qui fit inter legitimas personas. Legitime vero persone sunt, quibus divina lex non prohibet contrahere coniugium inter se, et qui possunt contrahere.

Idcirco determinamus, qui possunt: quia si aliquis naturaliter frigidus uxorem duxerit, et post matrimonium fuerit, tacti, sacrosanctis confirmare debet septima manu, se frigidum esse, et deinde separari ab uxore sua, et amplius manere sine coniuge; illa autem, si vult, nubere potest. Si vero postea cum aliqua rem habuisse comprobatus fuerit, cogetur ad priorem redire. quod totum testatur Gregorius in Registro.

Frigidi.

Item si quis maleficio impeditus non potest resolvere debitum uxori, minus ad quinque annos maneat cum ipsa, et ut respicit interim supis lacrymis orationibus vacet, ieiuniis et elemosynis Deo supplicet, etiam ut cum ipsa permaneat, a presbyteris admonendus est. Quod si non proderit, separentur, et alius coniuncti, quamvis maleficio ceperit, ad se invicem redire non constingantur.

Videamus etiam, quibus non est licitum facere coniugium. Vire non licet ducere cognatum suam vel uxoris sue, vel commatrem, vel filiulam, vel patris filiulam, vel uxorem alterius, vel sanctimonialem. Nec monacho, nec presbytero, nec diacono licet facere nuptias, nec subdiacono secundum quosdam decreta.

NB. tempus scriptoris.

Omni autem licuit sanctis patribus et plures habere uxores, et neptes suas. Sed cum veteri lege ducerentur cognati, cui modo prohibeatur, queri potest, ad quod dicimus, quia novum interdictionem fuit, et, propter multiplicandum populum Dei, qui adhuc parvus erat, concessum fuit, quia Deus tantum ab Israeliticis colebatur. Propter quod etiam per prophetam Esaiam non solum prohibuit ducere alienas, sed etiam accipere dimittere pedem, ne ducerent eos, post deos suos, et perirent animi eorum. Cognatus autem ideo quoniam de uxoria tribu ducere iussit, ut tribus Iuda,

De qua Christus captivus erat, ab aliis disperseretur.
Sed quod Dominus a hominibus dimittere precepit, non est contra
apostolum, qui dicit, si infidelis vult esse cum fidelis, simul man-
neant; quia apostolus gentiles, qui contra Dei nomen con-
iuncti non erant, vocavit; Dominus vero Iudaeis precepit, et iu-
stum erat, ut dimittentur Des in bello, quas acceperunt ipso pro-
hibente. Modo autem cognatas ducere non est vere fornicium,
cum ex omnibus gentibus convellantur ad Christum; sed pro-
pter ditatundam charitatem decrevit ecclesia, ut unus-
quisque duceret alienam, et unam, quia non opus fuit,
ut plures essent.

Si quis ignoranter duxerit cognatam, coniugium dici potest,
et ignorantia excusante apud Deum non tenetur reus;
sed si propalatum fuerit, legitimo modo separantur, et
aliis, si voluerint, copulantur. Si quis de sponsa fuerit ali-
quam et duxerit in sua, etiam si non concubuerit cum
ea, non licet cognato suo accipere eam; si autem co-
njugaverit, et nendum in sua duxerit, irrita dispen-
satio est.

De hoc autem, quod unusquisque a sua vel ab uxoris cog-
nata inbetur separari, opponi potest illud Augustini; manet
inter coniugatos quoddam vinculum, quod nec separatio
localis, nec cum alio copulatio potest auferre, sicut anima
apostata etiam fide reddita sacramentum, quod accepit in
baptismo regenerationis, non potest amittere. Nos autem e-
contra dicimus, coniugium aliud solubile, aliud insolubile;
solubile aliud dispensatorium, aliud non. Solubile et dispen-
satorium, sicut illud, de quo dicit apostolus: si infidelis vult
esse cum fidelis, dicit quod maneat. Et item, si
quis orationis vel negotii causa ab uxore recedit, et tandem
moratur, ut quid de ipso factum sit nesciat, mulieri pro-
vitanda fornicatione alii nubere dispensatorie conceditur;
si vero prior postea revertatur, ad ipsum retrahenda est,
et si ille recusaverit, uterque in continentia permaneat.
quod autem dicit Augustinus: manet in coniugatos quod-
dam vinculum p. de insolubili dicit.

Si quis cum forore vel matre uxoris suae concubuerit, et
apertum fuerit, amplius sine omni usu mulieris in conti-
nentia permanere debet, et nec ipse uxore sua, cuius aut so-
rorem aut matrem inceperit, uti debet, nec ipsa alio,
sed utrique continentes permanere. Si autem occultum
fuerit scelus, et si ipse se accusaverit, non debet separari ab
uxore sua, non enim de occultis habet iudicari ecclesia. Si
tamen communi sensu fieri potest, bonum est illi, ut ab

omni copula carnali se abstinere, aut si mulier consen-
tisse noluerit, reddere debet debitum, sed invitus. Si vero
ille publice se prodiderit, vox eius funesta est, et nisi te-
gitimus testibus comprobaverit, non audietur.

Dicitur est, quod nulli liceat cognatum suum ducere; quod
intelligendum est usque ad sextum gradum, quod est septi-
ma generatio. Primum pater et mater radices sunt gene-
rationis, sed inter generationis non computantur gradus.
Deinde filius et filia prima generatio et fundamentum
graduum cognationis, sed non gradus. Deinde nepos et ne-
ptis primus gradus et secunda generatio. Deinde pronepos
et proneptis secundus gradus et tertia generatio. Deinde
abnepos et abneptis tertius gradus et quarta generatio.
Deinde adnepos et adneptis quartus gradus et quinta ge-
neratio. Deinde trinepos et trinepptis quintus gradus et
sexta generatio. Deinde trinepotis filii et trinepptis,
sextus gradus et septima generatio.

Post hanc generationem et hunc gradum licet mulieres
ducere, vel quia naturae detectio reperit, vel pro my-
sterio, quia in sexta etate omnia consummabuntur. Quod
tamen in quinto gradu quandoque pro dispensatione
et qualitate personarum conceditur.

Sed cum cognatorum coniugium separari debeat, non
sine duobus vel tribus testibus de eadem consanguini-
tate separari debet, qui hoc super sacrosancta iurando
primum confirmant, ut non privato odio, nec privata
amicitia, nec induci pretio falsam dicant; et iterum se-
cundo tactis sacrosanctis ita a patribus eorum consan-
guinitatem se accepisse retineant. Quod si dixerint
se nomina patrum ignorare, separatos iurare non pre-
suntur.

Diximus cognationem et causam solvendi coniugii. Sed quæsi-
tur, cui Dominus solam fornicationem dixerit causam sol-
vendi coniugii? Ad quod dicitur, Dominum dixisse illud
de illo legitimo coniugio, quod nec cognatio nec servitus
nec idololatria impedit, quia fornicatio alia corporalis,
alia spiritualis. De qua spirituali Augustinus in libro de
sermone Domini in monte ait: Non tantum propter con-
cupiscentias stupri cum alienis viris vel feminis separa-
tus vir ab uxore, sed pro qualibet concupiscentia, quæ
animam facit aberrare a lege Dei, veluti cum persuadetur
viro a muliere avaritia vel idololatria, quæ sunt forni-
cationes animæ, et alia huiusmodi, sicut ait apostolus:

omnis iniquitas fornicatio est; et sicut mulier debet sibi cavere a fornicatione, ita et vir. unde Augustinus: nihil iniquius, quam dimittere uxorem causa fornicationis, cum et ipse maritus convincitur fornicari; inquit enim illud apostoli: in quo alterum iudicas, teipsum condemnas.

Sed cum fornicatio solvat coniugium, quaeritur, utrum procedens vel subsequens, vel utrumque? Procedens vero alia simplex, alia cum incestu. Procedens cum incestu solvit coniugium. Incestus dicitur, quando vis inest cognationis, vel e converso. Simplex procedens non solvit. Omnis autem subsequens solvit coniugium. In simplici autem fornicatione voluntaria potest fieri solutio, in incestuosa fit necessaria. Procedens incestuosa ita solvit coniugium, ut liceat utrique alius equalari: sed subsequens incestuosa ita, ut neutri liceat habere coniugem.

Adulteratam vero vivente adultero, legitimo viro mortuo, licet ducere. Sed opponitur, quod dicit Leo papa: non convenit Christiano religioni, ut ullus ducat in matrimonium, quam prius polluit per adulterium. Sed hoc ad ritum dicitur.

Rapina etiam non impedit coniugium. Sed Gregorius innotuit anathematizandos esse dicit, qui rapiunt puellas. Hoc autem ad ritum dicitur esse testatur Hieronymus, ponens tria legitima coniugia, scilicet virginem virginis ducere; raptam raptoris, si consenserit, si non consenserit, pater potest eam auferre, et alii dote.

Votum et sanctitas non solvit coniugium, nisi fiat ex consensu communi, ut ait Augustinus: alienum votum non solvatur, sed temeritas corrigatur, item: Deus non exigit alienum, sed volat. Vir autem sibi est alienus, ut ait apostolus: vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier, et e converso. Communis autem consensus solvit coniugium, ita tamen, ut fiat sub testimonio pastorum. Sed opponitur, quod dicit Dominus: quod Deus coniunxit, homo non separet. Homo autem non separet, sed Deus. In Evangelio dicitur: si quis dimiserit patrem vel matrem, fratres scilicet uxoremque: et seorsum unus coniugatorum relinquit mundum, ita et altere relinqueret debet; quomodo enim unum membrum de seculo excidet, et aliud in seculo remaneret?

Simplex fornicatio procedens non solvit coniugium, nec etiam fides pactionis. Fidem pactionis dicitur, quando a aliquo eo pacto datur fidem mulieri, eam sibi fore uxorem, vel ut pernam det ei, ut secum commiseri permittat; quae fides pactionis etiam vite vel corporis sanitati preferenda est. Si tamen

fidei consensus alteri potest dederit, quod irrevocabile est,
ipsam, cui fidem consensus dederit, retinere debet, et de
fide ractionis victula poenitentiam agere.

Infirmitas etiam non est causa solvendi coniugii. Unde
Augustinus in libro de sermone Domini in monte: si quis
uxorem habet sive sterilem, sive deformem corpore, sive de-
bilem membris, vel eandem, vel surdam, vel si quid aliud
sive morbo, doleribus, laboribusque confectam, et quid-
quid excepta fornicatione cogitari potest vehementer hor-
ribile, pro societate et fide sustineat.

Servitus etiam, nisi fiat contra voluntatem Dominorum,
vel solo, non impedit coniugium. Contra voluntatem
Dominorum non debet fieri, cum dicat apostolus: subditi
estote servi Dominis non tantum bonis et modestis, sed
etiam displicentibus. Dolus vero est, cum & servus dicens se
liberum liberam accipit: quod tale coniugium, si illa
vult, fieri potest.

Dicitur est, adulteram posse reconciliari viro. Sed oppo-
nitur, quod dicit Hieronymus: iniquus et stultus est, qui
adulteram retinet. Hoc autem dicitur est de illa, quae
corrigi non potest. Item Hieronymus: rem novam loquar,
immo non novam sed veterem, et veteris testamenti
auctoritate comprobata: mulier, quae dimisso viro transie-
rit ad alium, quam voluerit, reconciliari non potest.
Sed hoc ad terrorem dicitur est, vel ideo quia sub veteri
lege ita debeat fieri; et quod modo non ita debeat fieri,
testatur Augustinus dicens: quod tibi durum videtur, vel
mulier post adulterium viro non reconciliatur. Durum
non est, si fides adsit. Cur enim de iustis adulteros,
quos baptisate ablutos, vel poenitentia purgatos esse
credimus? Hoc crimina sub veteri lege nullis sacrificiis
mundabantur, quae in novo testamento in sanguine Christi sine
dubitatione purgantur: et ideo omnino tunc prohibitum erat ab
contaminatum vire recipere uxorem, quamvis David laut
filiam, quam pater eiusdem mulieris ab eo separatam dederat
alteri viro, tanquam novi testamenti perfignator sine con-
tatione receperit. Nunc autem postquam Christus ait ad-
ulteros: nec ego te condemnabo, dices, ut noli peccare, quis non
intelligat, debere ignorare maritum, qui vidit ignorasse
Dominum amboam? et cur maritus dicat, adultera? cum
hoc Dominus amboam non dixerit?

Item quod non possit reconciliari, videtur adstruere Innocentius

papa dicens: Quod spiritualiter Christo nubunt, et a sacerdote
velantur, si palam nupsent, vel clanculo corrupto fuerint,
Dico eas ad poenitentiam non permittendas, quamdiu ille,
cui se iunxerant, in hac vita manet. Et cum in secularibus con-
iugiis adultera ad poenitentiam admittenda non sit, donec alter
in hac vita permanferit; quanto magis constat de illis,
quae immortali sponso coniunctae sunt. Sed hoc ad ri-
gorem dictum est, velita determinatur: ad poenitentiam
non admittatur publicam; vel donec alter, id est, adulter
in hac vita, id est, in hac conversatione permanferit.

13.
¶ Si aliqua in claustris in habitu religioso tem pore vixerit,
et votum etiam castitatis fecerit, nec tamen a sacerdote
consecrata fuerit, si ad seculares nuptias postea transire
voluerit, prohiberi quidem debet: si autem nupsent, solvi
non debet, et facta poenitentia de voto fracto; aut etiam
si non fructum fecit, quia spe voti Christum tenere videbatur,
in coniugio salvari potest. Si

similiter viduas si votum castitatis fecerit, et tamen a manu
sacerdotis consecrata non fuerit, debet prohiberi, ne nubat;
sed si nupsent, non solvetur, et per poenitentiam similiter
salvari potest. Si autem consecrata fuerit sive hoc sive illo,
nubere non potest, et si nupsent, revocari debet.

Si quis occulte uxorem duxerit, et postea neque velit,
cogi non potest, quia testes legitimi non aderunt, quin
et hanc dimittat, et aliam ducat; sed tamen, qui discepe-
rit, apud Deum reus est adulteri.

Sicut carnaliter inter cognatos coniugium contrahi pro-
hibetur, sic etiam inter spiritualiter cognatos. Non enim
licet alicui spiritualiter filiam ducere uxorem, neque filiolum
patris sui, neque commatrem.

Si aliquis pro prium filium a fonte levaverit, cum omni-
no ab uxore suo separandum Ioannes papa dicit. Quod si
ad hoc necessitate inducatur, separandum non est; si autem
propter negligentiam aut huiusmodi causam aliquam
fuerit, amplius neque uxore sua, neque alii uti potest, sed
utrique continentis esse debent.

14.
Initialis littera manifesta
in codice suspicari potest,
an sequentia non alterius esse
sint auctoris, licet sint
eiusdem manus.

Lucia pueris quodam die posita sunt, quod ad terro-
rem esse dicta offendimus, et solubilia esse, notandum est, neque
quod in istudis ecclesie iusticia utilis est, admones, ut, si vis, perfectus

esse, unde et vende omnia quae habes, et da pauperibus, non enim praecipit, sed consilium dat. et tunc est indulgens, ut: unusquisque habeat uxorem propter fornicationem; hoc conceditur causa fornicationis vitandae: alia est praecipiens, ut: honora patrem et matrem; quae duplex est, alia solubilis, ut: omne quod in mucello venit, comedite, quod postea aliquando solutum est, ne infirmi scandalo laerentur alia insolubilis, ut: honora patrem tuum. alia prohibens, ut: non occides; quae similiter duplex est, solubilis, ut: nullus sacerdos post lapsum carnis ad altare accedat; insolubilis, ut: non occides. Quae autem solvuntur, vel propter personam solvuntur, sicut prohibitum est, ne aliquis in non legitimo concubitu natus ad episcopatum promoveatur, quod propter personae religionem aliquando solvitur: vel propter tempus, sicut a apostolo praecipitur, ne aliquis promoveatur in sacerdotium non castus, prudensque, quod hoc tempore solvitur, quia nulli vel per rari tales invenirentur. Alia propter locum solvuntur; omnia autem propter ecclesiae utilitatem, propter quam et omnia data sunt.

113

Non solvere coniugium praecipitur, sed non est insolubile mandatum; quia Moyses solvit propter Iudaeorum duritiam, et poterant solvari illi separati, etiam adherentes alii.

Similiter consanguinitas solvit; si enim uterque, unus inquirat, neque resistit, coniugium ratum erat, quod tamen dissolvit manifesta consanguinitas.

Ad hunc modum forsitan ostendi potest, quod si sacerdos, post ordinem et votum contrahit coniugium, solvitur, quod tamen est, per contrarium, et quia continentia est illi ordini adiuncta secundum ecclesiae statum. Sacerdotium enim coniugium non videtur auferre, cum quidam sacerdotes legitimas habeant uxores; sed ecclesiastica institutio et statum, prohibet; non enim est contra legem naturae, sed violat legem benevolentiae, quae tendit ad profectum ecclesiae; sicut coniugium inter cognatos non est contra legem naturae, sed recepta institutionis ecclesiae.

Causa coniugii debet esse proles, seu incontinentia vel vitatio fornicationis; actus enim incontinentiae in se natus est et damnatus, sed in coniugatis excusatur, per sacramentum, quod est remedium coniugii. Qui vero causa solius voluptatis explenda conveniant, coniuges non sunt secundum Augustinum, qui ait in libro de conjugali

et concupiscentia; si ambo tales sunt, coniuges non sunt,
et si ab initio tales fuerunt, non propter concubium,
sed propter stuprum convenerunt. Si non ambo tales sunt,
autem ducere aut illa est quodammodo metrice mariti,
aut ille est ad altera mariti. Videtur autem nobis, quod si
penitentes in intentionem postea mutaverint, tunc incipiunt
habere rem coniugii, sicut etiam facti baptizati, quando
convenerunt.

Cum aliquis foras ducat liberam uxorem, nec dicit se esse
secum cum sciat, et illa ignorata sit, nec inquirat, utrum
datus debeat appellari, et coniugium dicitur? Est utique
datus, quia sciens coniungit se alteri conditioni; nec ta-
men coniugium solvendum est.

Fides, in dote coniugii quandoque coniugium solvit. Cum
itaque sit duplex, quod solvat vel non solvat coniu-
gium videndum est. Duobus modis enim dicitur fides,
fides ractionis, fides consensus. Si aliquis alicui mu-
lieri fidem ractionis fecerit, non debet aliam ducere.
Si autem contingat ducere, penitentiam agat de fide
violata, et maneat cum illa, quam duxit, non enim
sciendi debet tantum sacramentum. Si autem fidem
consensus fecerit, non licet aliam ducere, si nullam du-
xerit, dimittet eam, et adhaerebit priori uxori.

Trigiditas etiam in his, qui inter se non possunt convenire,
patitur separationem, si nunquam convenerunt,
et alius patitur nuptias.

Hucusque
sequuntur alia.

Auctoritate illi Patrum testante claves
ecclesie sunt scientia et potestas. Scientia
scilicet, qua discernitur, qui sint in ecclesiam
intromittendi vel excludendi: quod est, in-
cedat consecrationem, ipsa tamen conceditur
in usum exercitii in ipsa consecratione.

Potestas autem dicitur, qua pastores eum, si
reperiunt electos suscipere, reprobos ab-
cere: quantum clavium neutra sine altera
probatum valere.

Sane claves ipse a Christo sumserunt exordium
dicente ad Petrum: quodcumque ligaveris
super terram, erit ligatum et in caelis. A
Petro autem ad Clementem Christo largiente
per venerunt, cum diceret: Trade tibi Do-
mino mihi traditam potestatem ligandi at-
que solvendi, ut de omnibus, de quibuscumque
decreveris in terris, hoc decretum sit et in
caelis, ubi vero Clementi hoc dixit, in Cle-
mente successoribus Clementis hoc dixit, sicut
in Secretis dictum est. B. Petrus perennem
meritorum datem cum hereditate inno-
centie transmissit ad posteres.

A Romanis ergo pontificibus, curam Petri
claves et curam pastoralem habent, qui-
cumque habent. Primi vero, ad quos deri-
vata est, pontifices sunt, a pontificibus
vero ad sacerdotes usque descendit. Neque
putandum, quod ubi sacerdotes consecran-
tur, claves et curam pastoralem accipiant
omnes. Sacerdotes enim sunt, qui populi
presunt, qui scilicet divina tantum pera-
gunt sacramenta, nulla sibi sunt congre-
gatione populi commissa. Ideo enim in
quodam concilio dictum est: quisquis pres-
byter plebem regit, clericum habeat securam.
Quod non diceretur, nisi episcopi aliqui non
regentes. Alioquin monachi, cum presby-
teri ordinantur, a quibus plebibus pre-
ficiuntur. Immo sacra auctoritas parochias
regere monachos interdicit. Dicit enim B.
Hieronymus contra Vigilantium: monachus
non doctoris habet officium sed plangentis,
qui se vel mundum lugeat, et Domini
avidus, pro stultis adventum. Sacerdotum

autem, qui librum requirit, officium est, docere;
quod sicut B. Gregorius dicit, sacerdos si pre-
dicationis est nescius, quam vocem daturus est
modo mutus? unde et tintinnabula aurea
in sacerdotibus vestibus ponuntur; scilicet
ut sicut sine sonitu tintinnabulorum non po-
test sacerdos accedere, ita sine sonitu predi-
cationis non debet vivere. Hieronymus etiam
dicit: absit, ut quidquam sinistreci loquar, qui
Apostolorum gradui succedentes Christi corpus
sacro ore conficiunt, per quos etiam nos Chri-
stiani sumus, qui regni caelorum claves haben-
tes quodammodo ante diem iudicii iudicant,
qui sponsam Christi sobria castitate custodiunt.
Alia est monachi causa, alia clericorum.
Clerici oves, oves sunt, ego pastor: illi se al-
tario vivunt, mihi quasi infructuosae at-
tari securis ad radicem ponitur, si minus ad
altare non deferat. Hoc itaque differentia cle-
ricorum et monachorum ecclesia Dei pas-
cere et regere, ligare et solvere monachis
concedit: qui tamen per episcopos, pastores
ecclesiae possunt constitui.

Qui vero plebibus praeficiuntur, non permixto
atque confuso quilibet quibuslibet versantur,
sed singuli singulis. Porro quales debeant esse,
quibus committuntur claves ecclesiae, offen-
dit Dominus, cum dicit: qui sine peccato est,
mittat in eam lapidem, et: hypocrita eice
primum trabem de oculo tuo.

Qui vero sunt in ecclesiam intromittendi,
ostendit Petrus dicens: poenitentiam agite
et baptizetur unusquisque vestrum in no-
mine Domini in remissionem peccatorum, et
accipietis donum Spiritus sancti. In quibus
verbis notatur veteris vite exspectatio, ut
nova induatur, sic enim impletur: nolite
sanctum dare canibus. Sicut ergo poenitentes
in ecclesiam sunt per baptismum intromittendi,
ita baptizati pro suis criminibus a corpore
ecclesiae recipi non sunt ecclesiae reconci-
liandi, nisi digne poenitentes. Cuius rei formam

in Lazaro intelligimus, quem cum Dominus
 vivo restitueret, ipsum virum. Discipulos sol-
 vere iussit, qui si mortuum solverent, soluto
 nihil salutis conferrent, sed potius horum
 factorem de ipso diffunderent. quis ergo an-
 themate ligatus, per claves sit solvendus, in
 Lazaro manifeste colligitur, ubi per poeni-
 tentiam vivificatus solvi dignus compro-
 batur.

Quales autem sint excommunicandi, ostendit
 Augustinus in libro de poenitentia di-
 cens: plerique boni propterea tacent et suffe-
 runt peccata, quod noverunt, quia documentis
 se se deseruntur, et ea, quae ipsi sciunt, iudiciis
 ecclesiasticis, probare non possunt. Quamvis e-
 nim vera sint quaedam, tamen iudicia non
 facile edenda sunt, nisi cunctis iudiciis de-
 monstrantur. Nos vero a communione
 quemquam prohibere non possumus, quam-
 vis hoc prohibitio nondum sit morta-
 lis sed medicinalis, nisi aut sponte confessum,
 aut aliquo sive seculari sive ecclesiastico
 iudicio nominatum et convictum. Quis
 enim utrumque audeat sibi assumere, ut
 cuiquam ipse sit accusator et iudex?

Non enim temere aut quo libet modo, sed
 per iudicium auferendi sunt mala a com-
 munionem ecclesiae, et si per iudicium auferri
 non possunt, tolerentur potius, ne per-
 verse males evitando aliquis ab ecclesia
 discedens eos, quos fugit, ipse peccat ad
 gehennam. Noluit autem Dominus homi-
 nem ab homine iudicari non arbitrio
 suspensionis, sed potius ecclesiastico ordine
 ultro confessum, sive accusatum et con-
 victum. Unde apostolus: si quis frater
 nominatur fornicator, aut idolis serviens, p-
 cam nominationem intelligi volens, quod
 sit, cum in quemquam sententia iudicarii
 ordinis integritate profertur.

Si quis vero indigno ligati, non nocet ex-
 communicatio. Unde Augustinus: illud
 plane non temere dixerim, quia si

quisquam fidelium fuerit excommunicatus, nisi qui iudicario ordine personaliter nominatus, et legitime, scilicet per accusatores discepta causa, satis canonicis iudiciis, testibus de numero et qualitate exploratis, et tertia oratione facta, sententia sine ullo lucro vel odio scripta prolata, similiter et fautor excommunicandi non est respuendus, donec similiter legitimo ordine personaliter nominetur.

Notandum tamen, quod iniuste excommunicatus humiliter debet excusationem offerre.

Quod si per superbiam neglexerit, se ipsum excommunicationi supponit. Unde Gregorius: sententia pastoris sive iusta sive iniusta munda est. Nota etiam, cum sponte confessus vel convictus sit damnandus, qui eadem sententia, qui se iudicio absentaverit, censetur sciendus.

Qua intentione excommunicatio debeat fieri, ostendit Augustinus in libro de sermone et operibus dicens: quo animo et qua charitate misericors ista severitas adhibenda sit, non solum eo loco a apostolo, ubi ait, ut spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi, sed et a tibi quoque evidenter ostendit dicens: si quis non obaudit verbo nostro per epistolam hunc notate, et nolite commiseri cum eo, ut erubescat, et non ut inimicam existimetis, sed corripite ut fratrem.

Diligenti autem examine perquirendum est pastoribus ecclesie, quando dignos excommunicatione procedant ab ecclesiastica unione, ne tum faciant, cum amplius perturbatus pax ecclesie. Augustinus in predicto: sicut enim infirmitatis diversitas admonet eorum, quos utique non persequendos sed corrigendos curandosque suscepimus, et aliis sic, aliis autem sic sanandus est; ita est etiam ratio dissimulandi et tolerandi malos in ecclesia, et est in super

117
ratio castigandi, corrigendi, non admet-
tendi, vel a communione removendi.
Errant autem homines non servando modum,
et cum in unam partem, revolvitur ire
ceperint, non perspicunt divini auctori-
tatis alia testimonia, quibus respicit ab
illa intentione revocari, et in ea, quae ubi-
que temperata est veritate ac moderatio-
ne, consistere. Idem: quidam invidentes
procepta severitatis, quibus admonemus
corripere inquietos, non sine sanctum cani-
bus, ut ethnicum habere ecclesiam contem-
torem, a compage corporis membrum, quod
scandalizabit, avellere, ita perturbant ecclesiam
pacem, ut conentur ante tempus separare
Lithania, atque hoc errore educti ipsi se-
tuis a Christi unitate separantur. Idem:
Nos ad sanam doctrinam pertinere arbi-
tramus, ex utroque testimonio ita senten-
tiam moderari, ut et canes in ecclesia propter
pacem ecclesiam toleremus, et canibus san-
ctum, ubi pax ecclesiam tuta est, non domus.
Cum ergo sive per negligentiam proso-
pitorum, sive per aliquam excusabilem
necessitatem, sive per occultas obreptiones
invenimus in ecclesia malos, quos eccle-
siastica disciplina corrigere aut coercere
non possumus, tunc ne ascendat in cor
nostrum impia et perniciose presumptio,
qua opinemur nos ab his esse separandos,
ut peccatis eorum non inquinemur, atque
ita post nos trahere conentur, veluti mun-
dos sanctosque Discipulos ab unitatis com-
pate, quasi a malorum consortio segre-
gatos, veniant in mentem illos de scripturis
similitudines et divina oracula, vel certissima
exempla, quibus demonstratum et pro-
nuntiatum est, malos in ecclesia, et mixtos
bonis usque in finem saeculi tempusque vi-
dicium futuros, et nihil bonis in unitate et
participatione sacramentorum, qui eorum
factis non consenserunt, obfuturos.
Cum vero eis, eos quos ecclesia requirit, ad off-
pax salva potestas disciplina adrospus

improbos aut nefarios excoꝛdando, tunc rur-
sus, ne fœcordia sequit̃que formidamus,
aliis oculis acerbis, præsertim, quod ad
vita severitatem coꝛrectionis in viam Do-
mini ex utroque testimonio ille Duce atque
Adiutore dirigentes, nec patientiâ nomine
torrescamus, nec obtentu Diligentis se-
viamus. Item: ne quis ea testimonia
Scripturarum, quæ commixtionem bonorum
et malorum in ecclesia vel presertim indi-
cant, vel futuram prænuntiant, sic accipiat,
ut Disciplina severitatem sive Diligenti-
am solvendum omnimodò atque amitten-
dam non illis edoctus litteris sed opina-
tione sua deceptus existimet. Neque e-
nim, quia illam primi populi permix-
tionem Moyses Dei famulus patientissi-
me perfererat, ideo non in multos quosdam etiam
gladio vindicavit, et Phinees sacerdos
a Jetheris simul inuentos ferro ut hinc fi-
xit, quod utique de Degradationibus et
excommunicationibus significatum est. Neque
faciendum hoc tempore, cum in ecclesia dis-
ciplina visibilis fuerit gladio consaratus.
Neque quia beatus Apostolus, inter falsos
fratres tolerantissime congemisit, et
quosdam etiam Diabolicis invidentiâ stimu-
lis agitato, Christum tamen predicare
permittit, ideo parrendum consuit illi,
qui uxorem patris sui habuit, quem præ-
cipit congregata ecclesia tradendum Sattha-
næ in interitum carnis, ut spiritus pot-
ius sit in die Domini: aut ideo ipse
alios non tradidit Satthanæ, ut Discerent
non blasphemare, aut frustra dicit: Scripsi
vobis in epistola, non commiseri forni-
cariis, non utique fornicariis huius mundi,
aut avaris, aut raptoribus, aut idolis ser-
vientibus; alioquin debueratis de hoc mundo
exire. Nunc autem scripsi vobis, non com-
miseri: si quis fratres nominatus aut

fornicator, aut idola serviens, aut avarus
aut maledicus, aut ebrius, aut rapax,
cum huiusmodi nec cibum quidem simul
sumere.

considerandum etiam, quod S. Petrus non-
dum natos excommunicaverint, id est, di-
gnos excommunicatione iudicaverint.

Cum ergo excommunicationes, ut dictum
est, agende sint, insubdientium revocatio-
nes precipimus evangelica traditione, ut
ipsas precedant occulte correptiones, quae
similiter sunt revocationes. Unde dictum est:

si peccaverit in te frater p. Quid non
est contrarium Apostolo dicenti: peccan-
tes coram omnibus argue, ut ceteri timeam
habeant. ubi discernere debemus ali-
quando secreto corrigendum, aliquando
coram omnibus: nam corrigenda sunt co-
ram omnibus, quae peccantur coram omni-
bus, ista corrigenda sunt secretius, quae
secretius peccantur. Augustinus: quid est,
in te peccavit? tu scis quia peccavit,
quia enim secretum fuit, quando in te
peccavit, secretum quare, cum corrigis quod
peccavit. Nam si solus nosse quis pecca-
vit in te, et eum vis coram omnibus ar-
guere, non es corrector, sed proditor.

Attende, quemadmodum iustus Joseph tanto
flagitio, quod de uxore fuerat suspicatus,
tanta benignitate pepercit, antequam illa
conceperet, quam gravidam senserat, et se
ad illam non accepisse nocuit. Restabat
igitur certa adulterii suspicio, et tamen,
quia ipse solus senserat, ille sciebat, quid
de illo ait Evangelium? Joseph autem
cum esset iustus, et nollet eam traducere,
voluit eam occulte dimittere.